ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

POVÍDKY JOSEFA KAJETÁNA TYLA ZE SOUČASNOSTI

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Markéta Ticháčková
Specializace v pedagogice, obor Český jazyk se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Viktor Viktora, CSc.

Plzeň, 2014

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

V Plzni, 10. dubna 2014

.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala prof. PhDr. Viktoru Viktorovi, Csc. za odborné vedení práce, dobré rady, vstřícnost při konzultacích a čas, který mi věnoval. Dále bych chtěla vyjádřit vděčnost mé rodině, která mě po celou dobu studia podporovala.

OBSAH

ÚVOD ... 3
1 POVÍDKY ZE SOUČASNOSTI ... 4
2 TYLOVO POJETÍ VLASTENECTVÍ ... 5
3 ROZBOR POVÍDEK ... 7
3.1 PROCHÁZKY PO VŮKOLÍ PRAŽSKÉM ... 7
3.1.1 Pojetí postav ... 9
3.1.2 Prostředí ... 11
3.1.3 Interpersonální vztahy ... 11
3.1.4 Shrnutí ... 12
3.2 PEPÍČEK A PEPIČKA ... 13
3.2.1 Pojetí postav ... 15
3.2.2 Prostředí ... 17
3.2.3 Interpersonální vztahy ... 17
3.2.4 Shrnutí ... 18
3.3 ROZERVANEC ... 19
3.3.1 Pojetí postav ... 21
3.3.2 Prostředí ... 22
3.3.3 Interpersonální vztahy ... 22
3.3.4 Shrnutí ... 22
3.4 PO BÁLE ... 23
3.4.1 Pojetí postav ... 24
3.4.2 Prostředí ... 25
3.4.3 Interpersonální vztahy ... 25
3.4.4 Shrnutí ... 25
3.5 POMNĚNKY Z HROBU NEJSTARŠÍHO ČECHA ... 26
3.5.1 Pojetí postav ... 28
3.5.2 Prostředí ... 29
3.5.3 Interpersonální vztahy ... 30
3.5.4 Shrnutí ... 30
3.6 ZLODĚJ ... 32
3.6.1 Pojetí postav ... 34
3.6.2 Prostředí ... 35
3.6.3 Interpersonální vztahy ... 36
3.6.4 Shrnutí ... 36
3.7 CHUDÍ LIDÉ ... 37
3.7.1 Pojetí postav ... 40
3.7.2 Prostředí ... 42
3.7.3 Interpersonální vztahy ... 42
3.7.4 Shrnutí ... 42
4 POROVNÁNÍ JEDNOTLIVÝCH POVÍDEK ... 44
4.1 TEMATIKA ... 44
4.2 MOTIV LÁSKY ... 44
4.3 NEGATIVNÍ POSTAVY ... 45
4.4 POSTAVY ODMÍTAJÍCÍ ČEŠTINU ... 45
4.5 PROSTŘEDÍ ... 46

4.6 SHRNUTÍ 46
ZÁVĚR ..... - 48 -
ABSTRACT ..... - 49 -
SEZNAM LITERATURY ..... - 50 -

ÚVOD

Téma *Povídky Josefa Kajetána Tyla ze současnosti* jsem si pro svou bakalářskou práci zvolila, jelikož mám ráda knihy z doby národního obrození a každodenní život tehdejších lidí mi přijde zajímavý. Navíc obdivuji snahu a vytrvalost jedinců, kteří se zasloužili o to, že čeština nevymřela a zůstala zachována pro další generace.

V první části své práce se zmiňuji o vzniku a o úloze povídek s tematikou současnosti, jež jsou zastoupeny především povídkami vlasteneckými a povídkami s venkovskou tematikou. V další části se zabývám Tylovým pojetím vlastenectví, úkolem vlasteneckých povídek a typem člověka, který může být dle Tyla za vlastence označován.

Ve stěžejní části své práce analyzuji jednotlivé povídky – stručně popisuji děj, charakterizuji hlavní postavy, jež se v díle vyskytují, prostředí, ve kterém se děj odehrává, a vztahy mezi hrdiny. Následně povídky porovnávám – zaměřuji se na shodné rysy, na podobnost postav a prostředí.

1 POVÍDKY ZE SOUČASNOSTI

Tento typ povídky vytvořil Tyl pro časopis *Jindy a nyní* (později *Květy*). Inspiraci hledal v německé sentimentální povídce. Úkolem nově vzniklého typu prózy bylo vzdělávat a vychovávat. Celým vývojem povídek ze současnosti prostupuje tendenčnost.[1] Tyl tu uplatnil své ideové záměry a snažil se o umělecký vzestup děl.

V prvním období své redaktorské činnosti v *Květech* napsal Tyl pět větších povídek s látkou ze současnosti, byly to práce: *Dobrodruzi*, *Ženich bez nevěsty*, *Komedianti*, *Procházky po vůkolí pražském* a *Po pěti letech*.[2]

Hlavním žánrem Tylovy beletrie s tématem z přítomnosti byla povídka vlastenecká, o které bude zmínka později.

Přelom ve vývoji Tylovy povídky ze současnosti nastal v polovině 50. let, kdy se autor začal věnovat venkovskému tématu. Projevuje se tu jeho zájem o sociální problematiku. Například v povídce *Zloděj* z roku 1846 Tyl důrazně upozorňuje na podíl, který má sociální bída na morálních poklescích lidu – cílem bylo poučit a vychovávat čtenáře. Právě ve venkovských povídkách se zobrazuje výrazná idealizace charakterů postav.

Sociálně nejkritičtější povídkou z venkovského prostředí jsou *Chudí lidé* z roku 1849, kde je vylíčeno živoření domácích dělníků a drvoštěpů. Reálnost celého příběhu podtrhuje fakt, že zobrazuje aktuální problém dané doby – vzpouru slezských tkalců a řemeslníků proti majitelům továren.

Tyl jako první spisovatel objevuje nižší společenskou vrstvu – dospívá k závěru, že tito lidé jsou nejméně ochotni nechat se odnárodnit, dokonce dokážou hledět k národnímu úsilí bez jakýchkoli sobeckých hledisek. Jeho díla mají tyto jedince vychovávat a rozvíjet jejich národní uvědomění. Sám Tyl se o potřebě vytvoření žánru pro nižší společenskou vrstvu zmiňuje v jednom čísle časopisu *Květy*: *„Při vší rozmanité snaze a vydávání spisů pro lid určených nemáme posud listu, časopisu, díla – nebo nazvemeť to jakkoliv -, nemáme posud orgánu pro lid (myslím tu rolníka, řemeslníka aj.), jenž by k němu mluvil slovy srozumitelnými o hlavních života záležitostech, o dějepisu, poznání Země a člověka – jenž by ho vedl k poznání dobrého a krásného. – Nebylo by již na čase pomysliti na takovýto časopis?“*[3]

[1] OTRUBA, Mojmír. Proměny Tylovy tendenční povídky. In: *Novely a arabesky 4.* str. 385
[2] OTRUBA, Mojmír, KAČER, Miroslav. *Tvůrčí cesta J. K. Tyla* str. 54
[3] OTRUBA, Mojmír. Proměny Tylovy tendenční povídky. In: *Novely a arabesky 4.* str. 383-384

2 TYLOVO POJETÍ VLASTENECTVÍ

Hlavním žánrem Tylovy beletrie s tématem z přítomnosti byla povídka vlastenecká. První pokusy o vlasteneckou povídku spadají do roku 1833, kdy Tyl převzal časopis *Květy* (tehdejší název *Jindy a nyní*).[4] Za vlasteneckou povídku lze pokládat například *Procházky po vůkolí pražském* z roku 1835 a *Rozervance* z roku 1840.

Hlavním cílem vlastenecké povídky je vzbudit ve čtenáři lásku k vlasti, k jazyku a k národní kultuře. Tyl zde kárá národně neuvědomělé jedince a snaží se převychovávat ty, kteří raději uznávají vyspělejší němčinu. Jako vzor jim staví ideál vlastence - člověka nereálného, morálně dokonalého, který striktně dodržuje životní a mravní normy, je skromný a projevuje se uvědoměle a aktivně ve vztahu k vlasti.

Za vlastence nemůže být považován každý člověk, který češtinu používá jako běžný dorozumívací prostředek, nebo ten, kdo se o stav českého jazyka zajímá jen příležitostně – Tyl vlastence vidí jako příslušníka české společnosti a tvůrce budoucího jednotného národa. Tato myšlenka je zobrazena například v díle *Procházky po vůkolí pražském* v části, kde se Vojtěch rozzlobí na Jana za to, že ho nazval vlastencem: *„Koho pak nazýváte vlastencem? — Kdo česky promluví? kdo českou píseň zazpívá? Jestli se vám jen takových v Praze nedostává, to vás dovedu k první vesnici. Tam stojí vedle sebe patnáct domků, v každém bydlejí čtyry duše — tu máte hned kopu vlastenců.“*[5]

Pro Tylovo vlastenectví je příznačné, že je srovnává s láskou k matce nebo k milence, ale klade je nad ně. Také je nazývá *„největší blažeností každého člověka na zemi“*.[6]

„Tylova vlastenecká povídka je do značné míry beletrizovanou literární a uměleckou kritikou; v některých případech, jednoznačně v Rozervanci, mířila dokonce na předmět zcela konkrétní.“[7] Čtenáři se přibližuje tím, že mu představuje věci, které důvěrně zná – povídky se odehrávají v čtenářově historickém dnešku, jsou lokalizovány do venkovského města a maloměstské Prahy, postavy doprovází výjevy z každodenního života i svátečních událostí.[8] Tylův vlastenec ale není reálná postava z českého prostředí, má s ní jen společné některé vnější rysy. Důležitým prvkem je zde také lidovost – postavy

[4] *Dějiny české literatury II* str. 409
[5] *Jos. K. Tyla Sebrané spisy. 1./2.* str. 305-306
[6] OTRUBA, Mojmír, KAČER, Miroslav. *Tvůrčí cesta J. K. Tyla*. str. 49
[7] *Dějiny české literatura II.* str. 411
[8] OTRUBA, Mojmír. Proměny Tylovy tendenční povídky. In: *Novely a arabesky 4.* str. 386

z Tylových povídek mají podobné názory, jaké měli i národně uvědomělí jedinci z lidových vrstev dané doby.

Vlasteneckými hrdiny jsou nejčastěji příslušníci české maloměstské společnosti, řemeslníci (Pepíček a Pepička ze stejnojmenného díla), vzdělané ženy a dívky (Klotylda v arabesce *Po bále*), spisovatelé (A. Puchmajer, Š. Hněvkovský a V. Nejedlý z díla *Pomněnky z hrobu nejstaršího Čecha*), učitelé (J. Nejedlý tamtéž), vojenští vysloužilci (Vojtěch z povídky *Procházky po vůkolí pražském*), statkáři (Vojtěchův otec, který syna vyučoval češtině a půjčoval mu své české knihy). Tyl používá dva typy vlasteneckých hrdinů – první z nich je od počátku uvědomělým Čechem (např. Hněvkovský), druhý se v průběhu děje vyvíjí a ke svému vlastenectví dospívá postupně (Puchmajer). Ve výsledku jsou ale oba typy hrdinů vždy příkladní a ideální vlastenci. Většinou jsou vlastenecké postavy a jejich smýšlení propracované, někdy je ale vlastenectví projevem instinktivního chování a tradice – především u postav lidových (například vysloužilec Vojtěch z díla *Procházky po vůkolí pražském*).

Negativní postavy mají v Tylových vlasteneckých povídkách pouze výchovný charakter, hlavní roli hrají pozitivní postavy – vlastenci. Ti sloužili jako vzory pro čtenáře – seznamovali je s ideou národnosti a vlasti. Vlastenci poukazovali na problémy, s nimiž se setkávala celá soudobá společnost.

Tyl chápe práci pro lepší budoucnost českého národa jako postupný, úmorný, třeba i zdlouhavý proces. Výsledky se sice projeví až mnohem později, ale je důležité, dávat tomuto procesu základy. Tato myšlenka se u Tyla často opakuje. *„Láska k vlasti provázeti musí člověka po celý život, aby símě skutků blahodějných, co den zrno po zrnu v úrodnou zemi padajíc, časem vzešlo a zakvetlo.“*[9]

[9] OTRUBA, Mojmír, KAČER, Miroslav. *Tvůrčí cesta J. K. Tyla*. str. 50

3 ROZBOR POVÍDEK

V této části své práce se budu zabývat rozborem vybraných povídek s látkou ze současnosti. Pro svou analýzu jsem si zvolila povídky *Procházky po vůkolí pražském*, *Pepíček a Pepička*, *Rozervanec*, *Po bále*, *Pomněnky z hrobu nejstaršího Čecha*, *Zloděj* a *Chudí lidé*.

3.1 PROCHÁZKY PO VŮKOLÍ PRAŽSKÉM

Povídka psaná v ich-formě vyšla v roce 1835 v časopise Květy. Je rozdělena do čtyř částí – Jitro, Poledne, Večer a Noc.

Hrdina a mluvčí příběhu se jmenuje Jan. Kolem páté hodiny ráno se procházel po Praze a téměř nikoho nepotkal. Došel až do sadu, kde se usadil a rozhlížel se po okolí. V tom zaslechl z křoví zpěv české písně. Byl to nějaký stařec. Jan byl rád, že zaslechl českou píseň, to bylo v Praze neobvyklé. Stařec nechápal, co je neobvyklého na tom, slyšet v Čechách rodnou řeč. Jan ho nazval vlastencem, což starce ovšem rozhněvalo. Vlastencem prý nelze nazývat každého, kdo hovoří rodným jazykem. Chvíli na toto téma debatovali.

Jan pozval starce na víno a tam si nechal vyprávět jeho životní příběh. Stařec se jmenuje Vojtěch. Byl to syn majitele skromného statečku. Otec ho sám vyučoval, protože v osadě neměli školu. Vojtěch rád četl z českých knih.

V mládeneckém věku narukoval z vlastní vůle do války proti Francouzům. Po válce se vrátil domů, otec zemřel a hospodářství zůstalo Vojtěchovi a jeho mladší sestře Lidunce. V této době byli nejšťastnější.

Po nějaké době přitáhlo francouzské vojsko do Čech a usadilo se i na Vojtěchově statku. Jednoho dne Vojtěch zabil cizího důstojníka, který chtěl znásilnit jeho sestru, a proto museli utéci. Mstiví Francouzi statek zapálili. Při jeho hašení byl Vojtěch zraněn a sestru ztratil – pravděpodobně ji odvlekli cizí vojáci. Po této události vstoupil opět do vojska. Tam se mu také dobře nevedlo. Jeho nadřízený neměl rád Čechy a dával jim jen tu nejhorší práci – i tu ale poctivě plnili. Až když Vojtěch setníkovi zachránil život, začal ho uznávat, nabídl mu dokonce povýšení, které Vojtěch odmítl.

Stařec Janovi ukázal ocenění, která získal coby poddůstojník. Díval se na ně, když chtěl zavzpomínat na staré časy.

Den postoupil a Jan se starcem se museli rozejít – Vojtěch se měl před polednem hlásit ve vysloužileckém domě, kde se nově ubytoval. Při loučení stařec přiznal, že sestru již nikdy neviděl, ani o ní neslyšel.

V části s názvem *Poledne* Jan obědval v chládku pod stromy. V tom uslyšel hudbu, kterou na harfu a kytaru produkovaly dvě ženy – zřejmě matka s dcerou. Dívka hru doprovázela krásným zpěvem. Později obcházela stoly s kasičkou. Neuměla pořádně německy, zato mluvila plynně francouzsky a italsky. Janovi za příspěvek zazpívala i českou píseň – její matka je rozená Češka. Jednomu Němci se nelíbilo, že zpívala česky, vyhrožoval, že po ní hodí láhev vína. Osazenstvo se dalo do smíchu, to Němce rozhněvalo a skutečně ji po dívce hodil. Naštěstí ji nezasáhl a láhev se rozbila o kaštan za nimi, ale matka leknutím omdlela. Jan jim zavolal kočár a nechal je odvézt domů. Dívka mu byla vděčná.

V další části příběhu, která nese název *Večer*, se Jan ocitá v královské oboře v srpnu 1834. Jan vzpomíná, jak den po incidentu navštívil pěvkyni. Zjistil, že se jmenuje Julie. Povídal si s ní a připadala mu vzdělaná. Jan jí vysvětloval, proč po ní Němec láhev hodil. Nešlo o píseň, ale o to, že byla zpívána česky. Dívka se tomu divila, neznala zdejší poměry. Později někdo zaklepal – byl to Němec ze včerejška, který se přišel omluvit za své chování. Muž se jmenoval Vilím. Po odchodu od žen se dal do řeči s Janem a zůstali spolu dlouho do noci. Druhý den šli opět navštívit Julii a její matku. Ženy jim vypravovaly o svém životě.

Děj se opět vrací do současnosti – Jan sedí v oboře se starcem, kterému chce o ženách vyprávět. Matka byla zamlada odvlečena z Čech francouzskými vojáky. Francouzský důstojník se do ní zamiloval a přinesl jí z Čech dopis se zprávou, že její bratr zemřel. Následně se vzali. Žili spolu šťastně až do července 1830, kdy museli Paříž opustit. Dostali se až do Čech, kde její manžel skonal – na smrtelné posteli ale přiznal, že ženin bratr nezemřel. Matka s dcerou chodily po Čechách coby muzikantky, aby se uživily.

Jan s Vojtěchem se během hovoru zvedli a šli ženám naproti ke kočáru. Julie se zajímala, proč je chtěl seznámit. Jan prozradil, že starší žena je ze stejného kraje jako stařec. Ta se jej zeptala, jestli neznal jejího bratra, Vojtěcha Procházku. Stařec se zmohl jen na oslovení „Lidunko“ a padl sestře k nohám. I s Julií se všichni dlouze objímali. Poté děkovali Janovi, že je opět svedl dohromady.

Poslední část nese název *Noc*. Jan se procházel po Vyšehradě a čekal na Vilíma, který měl již dávno přijet. Jan šel tedy do krčmy a Vilíma potkal až cestou domů. Rozbilo se mu kolo u kočáru, proto nepřijel včas.

Vilím před časem doprovázel Julii s matkou do Paříže – Juliin snoubenec Filip psal, že už je bezpečné se vrátit. Vojtěch se rozhodl, že svou milovanou sestru doprovodí. Také Vilím chtěl jít s nimi a později byl tomuto rozhodnutí rád. Miloval Julii a přál si s ní strávit zbytek života. Když ale viděl, jek je s Filipem šťastná, rezignoval. Stařec byl v Paříži nešťastný a rozhodl se vrátit domů. Hnal se, jak nejrychleji mohl, a zemřel na prvním kroku v Čechách. *V české zemi nalezl poslední své lože — v lůně drahé matky, jíž byl celý život v oběť přinesl.*[10]

Vilím skončil své vyprávění. Jan se naposledy rozhlédl po krajině, ale viděl jen nebesa s jedinou lesklou hvězdou. *Sviť nám, spanilá, i na budoucí věky!*[11]

3.1.1 POJETÍ POSTAV

Jan

Jelikož se jedná o mluvčího příběhu, není jeho postava přímo charakterizována. Z chování a myšlenek se můžeme dozvědět, že je vlastenecky založený – když v sadu uslyší českou píseň, vžene mu to slzy do očí.

Je nadšený krásami krajiny a rád se prochází po Praze. Obdivuje nově zbudované domy i zahrady. Přemítá nad různými otázkami. Je chytrý a laskavý – měl radost, že mohl pomoci k setkání dávno ztraceným sourozencům. Vilíma si po jeho upřímné omluvě muzikantkám oblíbí a stanou se přáteli.

Vojtěch

Starý muž, asi šedesátiletý, bývalý voják, který si celý život vyčítal, že neochránil svou sestru a ztratil ji. Je prostý avšak moudrý – dříve měl možnost vyčíst spoustu věcí z knih. Za vojenské zásluhy získal několik ocenění.

Nechápal, proč se Jan diví jeho českému zpěvu – mluvit v rodné zemi mateřským jazykem by měla být samozřejmost. To, že ho Jan nazve vlastencem, starce rozhorlí – přitom z jeho pozdějšího vypravování je vlastenecké zapálení patrné. Mluvit rodným jazykem je podle Vojtěcha povinnost, je to dědictví po otcích. Vlastencem by měl být

[10] *Jos. K. Tyla Sebrané spisy 1./2.* str. 356
[11] *Jos. K. Tyla Sebrané spisy 1./2.* str. 356

nazýván jen ten, kdo pro blaho národa pracuje celý život. Vojtěch i ve vojsku hájil pověst Čechů a i ostatní krajany nabádal ke svědomitému plnění povinností, aby si zasloužili uznání.

Z nečekaného setkání se svou sestrou měl ohromnou radost, byl Janovi vděčný, že je svedl dohromady. V Paříži se ale trápil a rozhodl se Lidunku opustit a vrátit se do Čech. Jako správný vlastenec zemřel na území rodného kraje.

Lidunka

Vojtěchova ztracená sestra, kterou francouzský důstojník unesl z Čech k sobě do Paříže a oženil se s ní. Dal jí falešný dopis o bratrově smrti. Že nebyl pravý, jí přiznal až na smrtelném loži. Matka s dcerou chodily po Čechách jako chudé muzikantky. Lidunka je správná Češka – svou dceru učila svůj rodný jazyk i v cizí zemi, za to jí Jan přikládá velké zásluhy.

Po setkání s bratrem je velice šťastná a je ráda, když se ji Vojtěch rozhodne doprovodit do Francie. Že se tam trápí, si všimne hned, ale nechce o bratra opět přijít.

Julie

Vzdělaná a chytrá dívka, mluví plynně francouzsky, italsky a česky, jen s němčinou má problémy. Je zasnoubená s Filipem a těší se, až se s ním opět shledá.

Hrdě se hlásí k českému dědictví po matce – i ve Francii mluvila česky a Francouzům se ta řeč líbila. Ze setkání se svým strýcem má upřímnou radost a přeje si, aby s nimi zůstal ve Francii napořád. Když ale vidí, jak se tam stařec trápí, pošle ho domů do Čech.

Vilím

Němec, kterému se nelíbí, že Julie zpívá česky. Vlivem vypitého vína je vznětlivý a posměch okolí ho vyburcuje k tomu, že po Julii hodí láhev. Po vystřízlivění svého činu lituje a jde se ženám omluvit. Je to slušný člověk ze zámožné rodiny. Julii a její matce anonymně pošle dopis s penězi, později se k autorství přizná.

K Julii chová sympatie a zjištění, že je zadaná, ho zarmoutí. Přesto se rozhodne doprovodit ji do Paříže, aby s ní alespoň mohl strávit nějaký čas a dohlédnout na to, že dojede v pořádku. Když ji vidí šťastnou s Filipem, přeje jí to.

3.1.2 PROSTŘEDÍ

Jak již název napovídá, příběh se odehrává v Praze. Pouze ve vzpomínkách se hrdinové dostávají jinam – Vojtěch do svého rodného kraje, Julie s matkou do Francie.

Jsou zde poměrně rozsáhlé popisy prostředí, zejména krajiny, různých zvuků a vůní. V první části mluvčí popisuje probouzející se krajinu, květy a vyschlou zem, toužící po svlažení. Dále také svou pouť Prahou, kterou zakončí v sadu, kam se usadí a pozoruje okolí.

V části Poledne jsou opět květnaté popisy zvuků a prostředí. Je krásný den, slunce svítí, Jan sedí ve stínu stromů a obědvá. K jídlu mu zpívá krásná pěvkyně, kterou doprovází její matka. Hrají na harfu a na kytaru.

Ve třetí části nazvané Večer se Jan ocitá v oboře Bubeneč. Po parném dni ho jemně ochlazuje větřík. Rozhlíží se po krajině a popisuje lidi, které vidí.

V poslední části příběhu se Jan prochází po Vyšehradě a čeká na Vilíma. Přemýšlí, jestli i dříve bývala taková tma. Na temném nebi pozoruje hvězdy.

3.1.3 INTERPERSONÁLNÍ VZTAHY

Jan si starce oblíbí hned při prvním setkání – zaujme ho jeho životní příběh a cení si jeho vlasteneckých zásluh. Stařec se zpočátku chová k Janovi odměřeně, nelíbí se mu, že ho Jan nazve vlastencem, později ale rád přijme jeho pozvání na víno a povídají si.

Vojtěch velmi miloval svou sestru a celý život si vyčítal, že ji tenkrát před Francouzi neochránil a ztratil ji. Ze setkání po letech mají oba velkou radost a jsou Janovi vděční.

Vilím se zamiluje do Julie. Ta je ale zasnoubená s Filipem. Vilím s ní chce alespoň strávit delší čas a rozhodne se ji doprovodit do Francie. Když vidí, jak je s Filipem šťastná, smíří se s tím.

Janovi se Vilím zalíbí ve chvíli, kdy se přijde hudebnicím omluvit za minulý incident – nemusel by je už nikdy vidět a situaci nechat nevyřešenou. Stanou se z nich velmi dobří přátelé.

3.1.4 SHRNUTÍ

Povídka je rozdělena do čtyř částí, nazvaných podle fází dne – Jitro, Poledne, Večer a Noc.

Mluvčí Jan se prochází po Praze a na své pouti se setkává s různými lidmi, kteří mu vypráví své životní osudy. Šťastnou náhodou pozná také sourozence Vojtěcha a Lidunku, kteří se odloučili před třiceti lety, a opět je svede dohromady.

Povídka nese vlastenecké prvky – hlavní hrdinové jsou poctiví lidé, kteří milují svou vlast.

3.2 PEPÍČEK A PEPIČKA

Pepíček a Pepička je noveletka, kterou Tyl napsal v roce 1839.

V úvodu vysvětluje, proč užívá název noveletka. Původně chtěl napsat *Noveletka dle nejnovějšího způsobu*, to ale vynechal, aby někoho, kdo by si to vztáhl na sebe, neurazil. Chválí *laskavého čtenáře*, který by s ním tak zle nenakládal a nekritizoval by jeho dílo. Noveletka je podle Tyla *„zakrnělá novela – je něco, a není přece nic; jest ořízek z úplné povídky; jest okamžitý nápad bez dlouhého promýšlení a zapletení.“*[12]

Příběh začíná 19. března, kdy se v Praze koná Svatojosefská pouť a je první jarní svátek. Pražané hned ráno spěchají do kostela, ani se dovnitř nevejdou, a proto někteří zůstanou stát venku. A úplně vzadu stojí Pepíček a Pepička.

Pepíček je krejčovský tovaryš, poctivý a dobrosrdečný člověk. Neláká ho pití a jeho jediným povyražením je nedělní české divadlo.

Pepička je krámská v nově zřízeném pekařství. Kupce rychle obslouží, a i když se nepředá, má spoustu zákazníků. Její nejlepší vlastností je pilnost. Proto když má volnou chvíli, nezahálí, ale věnuje se českému čtení.

Pepíčkovi a Pepičce muselo být souzeno, aby se potkali – oba vlastenecky smýšleli, ale nechlubili se tím. Pepíček Pepičku poprvé spatřil v neděli před obědem, kdy už se těšil na odpolední komedii. Viděl ji sedět v krámu a číst. Jelikož měl hlad, šel si koupit grošový koláček. Pepičce se nový zákazník také hned zalíbil. To byl začátek jejich lásky. Opojena novým citem, poprvé v životě špatně vrátila – dala Pepíčkovi pětadvacet krejcarů navíc. Ten si toho všiml až doma, provrtal do každého krejcaru dírku, navlékl je na šňůrku a tu si pověsil na krk.

Čtyři týdny se na sebe pouze usmívali a jejich láska rostla. Pátý týden napsal Pepíček zamilované psaníčko v češtině. Psal Pepičce, že ji miluje, z řečí se doslechl, že i ona k němu chová nějaké city, proto si dovoluje ji požádat o procházku, kde jí svou lásku vyzná osobně.

Pepička měla z psaníčka ohromnou radost. Ráda se s ním odpoledne sešla. V divadle se česky nehrálo, a proto se pouze procházeli. Ačkoli ještě foukal ledový vítr, nebyla jim zima – oba hřála láska. Při loučení byli smutní, ale těšilo je pomyšlení, že se druhý den možná potkají u kostela. A to se také stalo.

[12] TYL, Josef Kajetán. *Novely a arabesky. 1.* str. 267

Nejkrásnější čas v lásce je první čas.[13] Pepíček a Pepička měli ale poznat i čas poslední. Pepíček pracoval u staré vdovy. Ta si jednoho dne usmyslela, že si najde mladého manžela. Vhodný se jí zdál Pepíček. Že už je zahleděný do Pepičky, ji neodradilo. Neustále ho zahrnovala dary, aby mu ukázala, jaký je život v hojnosti. Pepíčkovi záhy došlo, o co se vdova snaží, ale byl přesvědčen o tom, že jeho srdce patří Pepičce a nikdy ji nezradí.

Láska mezi milenci stále sílila, ale vdova se s tím nehodlala smířit. Byla přesvědčena, že peníze vše přemohou, a tak nabídla statnému granatýrovi, který u ní dříve sekal dříví, pět set „tvrdých tolarů" za to, že Pepíčkovi milou odloudí.

Zpočátku chodil granatýr za Pepičkou kvůli penězům, potom ho ale okouzlila a vzal by si ji i bez slíbených tolarů. Pepíček se o této situaci brzy doslechl, také k Pepičce se donesly zvěsti o tom, že si stará vdova usmyslela, že si Pepíčka vezme.

Pepička plakala; bála se, že ji Pepíček vymění za bohatou vdovu. On ale sliboval, že ji nikdy neopustí, protože jeho láska je silná. Dívka mu vyhrožovala – pokud ji podvede, prý se otráví. To ho vyděsilo a nevěděl, co má dělat.

Vdova o svého tovaryše neustále usilovala, dokonce navedla své zaměstnance a známé, aby o Pepičce šířili pomluvy. Pepíček jim uvěřil a obvinil Pepičku z nevěry. Ale stačilo její ujištění, že to není pravda, a Pepíček se uklidnil.

Zato desátník zuřil. Pepička ho odmítla, přitom on se do ní zamiloval. Rozzloben nepřál štěstí nikomu. Jednu březnovou neděli musel jít na Koňský trh na stráž. Zahlédl tam Pepíčka, jak vesele pospíchal za svou milou. Granatýr vzal ručnici a střelil svého soka do srdce. Kulka ale zasáhla jeden z krejcarů, které Pepíček nosil na krku – život mu zachránila Pepiččina chyba, kterou při jejich prvním setkání udělala.

Zvěsti o událostech z Koňského trhu se městem rychle šířily – donesly se i k Pepičce a vdově, které obě padly do mdlob. Pepíček se mezitím procházel po hradbách a přemýšlel. Došel k závěru, že svůj slib splnil – Pepičku miloval až do smrti. Zbytek života je nový a může jej prožít, s kým bude chtít. Mistrová možná brzy umře a on si bude moci najít novou ženu – třeba právě Pepičku.

Již počtem kapitol autor naznačuje, že příběh neskončí dobře. *Třináctka je nešťastná, je osudná – je plna nehody a tragiky.*[14]

[13]TYL, Josef Kajetán. *Novely a arabesky. 1.* str. 272
[14] TYL, Josef Kajetán. *Novely a arabesky. 1.* str. 277

Autor původně zamýšlel psát vesele, neboť ví, že se v životě děje dost smutných věcí, ale ošklivé počasí devatenáctého března ho rozmrzelo. Cestou ze slavnosti potkal umrlčí vůz bez průvodu. Nikdo za ním neplakal, jen nebe smutně hledělo. Na černém voze ležela Pepička.

Před čtyřmi dny jí Pepíček poslal dopis s prohnutým krejcarem a druhý den na to se dívka otrávila. Pepíček z výčitek svědomí onemocněl a proklínal vdovu. Ta nemohla světu na oči. Také desátník měl být potrestán.

V závěru autor slibuje prohnutý krejcar s kulkou tomu, kdo napíše lepší noveletku. On ji za tuto ještě nechce – ač by si ji snad zasloužil.

3.2.1 POJETÍ POSTAV

Pepíček

Pepíček je vlastenecky smýšlející krejčovský tovaryš s dobrým srdcem, který by nikomu neublížil. Neláká ho pití a jediným jeho povyražením jsou návštěvy nedělních českých her. Ač je v normálním životě tichý, v divadle se hlasitě projevuje a užívá si ho.

Pepička ho okouzlila na první pohled. Je nesmělý – vstoupit do krámu mu chvíli trvalo. Peníze, které mu dala Pepička navíc, si pověsil na krk na holé tělo, protože si jich cenil. Pepičce napsal české psaní – česky se naučil v Praze a zbytek při návštěvách divadla.

Dívku velice miloval a zájem staré mistrové ho netěšil. Byl přesvědčený, že Pepičku nikdy nezradí.

Velmi rychle uvěřil pomluvám, které vdova o Pepičce šířila, a měl zlost. Vadilo mu, že desátník chodil denně do krámu. Dokonce ji obvinil z nevěry. Nakonec ale uvěřil v Pepiččinu nevinu a uklidnil se.

Poté, co ho granatýr málem zastřelil, začal Pepíček přemýšlet. Došel k názoru, že svůj slib Pepičce splnil – miloval ji až do smrti. Zbytek života je nový a ten si může prožít podle svého uvážení. Kulka ho změnila. *„Z romantického milence udělal se všední praktický člověk.“*[15]

Rozhodl se, že už nebude riskovat svůj život – Pepička je sice hezká, ale mistrová stará a bohatá. Řekl si, že mistrová snad brzy umře a on si bude moci najít novou ženu – třeba právě Pepičku.

[15] TYL, Josef Kajetán. *Novely a arabesky. 1.* str. 277

Po Pepiččině sebevraždě ho trápily výčitky svědomí, následkem kterých onemocněl. Z celé situace vinil vdovu. Zdá se, že svou část viny si neuvědomoval.

Pepička

Pepička je krámská v nově otevřeném pekařství – *„buclatá jako pravá Češka“*.[16] Zákazníky odbývá rychle, nikdy se nepředá, a přesto k ní rádi chodí. Má spoustu dobrých vlastností. Nejlepší z nich je pilnost – nepromarní ani minutu. Ve chvílích, kdy má volno, nelení, ale čte si české knihy – je to pravá vlastenka.

Do Pepíčka se zamilovala na první pohled. Dokonce poprvé v životě špatně vrátila, aniž si toho všimla. Zamilované psaníčko jí udělalo ohromnou radost.

Obávala se, že ji Pepíček opustí kvůli bohaté vdově. Hrozila, že pokud to udělá, otráví se a bude ji mít na svědomí.

Pepíčkovo žárlení na granatýra ji děsilo. Ona si plánovala svatbu se svým milým tovaryšem, na desátníka ani nepomyslela. Přesně to granatýrovi také oznámila a dále se s ním nebavila.

Zvěst o Pepíčkově smrti ji velmi zasáhla. Dopis, který jí následně poslal společně s promáčknutým krejcarem, ji dohnal až k vypití lahvičky lučavky.

Vdova

Stará a ohyzdná žena. Vážená byla jen pro své veliké bohatství.

Jednoho dne si usmyslela, že si sežene mladého ženicha a vyhlédla si právě Pepíčka. Že už se schází s jinou, jí nevadilo. Neustále mu dávala nějaké dárky, snažila se mu ukázat, jaký je život v bohatství, a nalákat ho na něj, aby Pepičku opustil.

Přesvědčena tím, že peníze zmůžou vše, slíbila granatýrovi pět set tolarů za odloudění Pepičky. Navíc přemluvila své tovaryše i cizí lidi, aby před Pepíčkem říkali, že desátník denně navštěvuje Pepičku v krámu. Snažila se jejich lásku překazit všemi způsoby.

Po Pepiččině sebevraždě nesměla lidem na oči – byla tím vinna.

[16] TYL, Josef Kajetán. *Novely a arabesky. 1.* str. 269

Granatýr

Do svého povýšení štípával u vdovy dříví. Je to statný, silný, pohledný muž s pěknými vousy. Věděl, že dívkám se „olískovaní“ granatýři líbí, a proto byl přesvědčen, že si Pepičku rychle získá. Docela se mu zalíbila a pět set tolarů bral jako bonus.

Postupem času se do Pepičky zamiloval a vzal by si ji i bez slíbených peněz. Pepiččino odmítnutí ho velice pobouřilo a rozhodl se jí pomstít. Věděl, že bez Pepíčka nechce žít, proto kdyby ho zastřelil, skončí život i Pepičce.

Když zahlédl veselého Pepíčka, jak spěchal za svou milou, bral jeho radost jako výsměch a vystřelil po něm z ručnice. Radoval se, že zasáhl srdce, o to více se ale podivil, když Pepíček vyskočil na nohy živ a zdráv.

Za svou zášť zaplatil uvězněním.

3.2.2 PROSTŘEDÍ

Děj se odehrává v Praze, převážně na Koňském trhu. Je tu zobrazeno prostředí nižších sociálních vrstev, které zastupují Pepíček a Pepička, a do protikladu se dostává svět bohaté vdovy, která se domnívá, že díky penězům dostane vše, co si usmyslí.

3.2.3 INTERPERSONÁLNÍ VZTAHY

Pepíček a Pepička se milují a jsou šťastni do té doby, než se je stará vdova rozhodne rozdělit. Když zjistí, že samy peníze na Pepíčka nezabírají, nabídne granatýrovi finanční odměnu za to, že získá Pepičku. Oba zamilovaní vlastenci zpočátku všechny nástrahy překonávají. Postupem času přibudou hádky a žárlení, protože vdova navede své okolí, aby roznášelo pomluvy. Granatýr se mezitím do Pepičky zamiluje a její odmítnutí se ho velice dotkne. Rozhodne se dívce pomstít a Pepíčka zastřelit. To se mu vlivem náhody nepodaří.

Pepíček si neuvědomuje, že za svůj život vlastně vděčí Pepičce – kdyby mu tenkrát špatně nevrátila, nežil by – a rozhodne se ji zradit. Vše si odůvodní tím, že svůj slib věrnosti splnil – tento život je nový, proto s ním může naložit, jak uzná za vhodné. Sobecky upřednostní své touhy a na Pepičku ani nepomyslí. Až po její sebevraždě ho dostihnou výčitky svědomí. Veškerou vinu ale svaluje na vdovu, která ho na peníze lákala – svou část viny zřejmě nevidí.

3.2.4 SHRNUTÍ

Pepíček a Pepička je tragický příběh o dvou vlastencích, kteří se potkají, zamilují, ale jejichž láska nezvládne překonat všechny nástrahy, které jim život nastraží. Stará vdova se snaží jejich vztah rozbít, aby získala mladého ženicha, a granatýr nepřeje štěstí nikomu, když ho nemá ani on. Šťastná náhoda Pepíčkovi sice zachrání život, zato ale naprosto změní jeho myšlení a on je tak schopen zradit Pepičku pro peníze.

3.3 ROZERVANEC

Rozervanec je povídková karikatura Karla Hynka Máchy, která byla vytištěna v roce 1840 v časopise *Vlastimil*.

V úvodu povídky je místo předmluvy scéna v knihkupectví, kam si přijde venkovan koupit devátý svazek časopisu Vlastimil. Při listování v obsahu narazí na slovo *rozervanec* a ptá se, co to slovo znamená. Je mu vysvětleno, že se jedná vlastně o jakousi módní nemoc. Rozervanec je člověk, který předstírá, že je nešťastný. O svém neštěstí přesvědčuje i sám sebe.

Příběh otevírá citát z Máchova Máje. Autor vybral tu část, kde se vyskytuje nejvíce oxymóronů. Děj začíná v hospodě, kde hraje Hynek společně se svými přáteli biliár. Později přijde Karel, další z mladíků. Jakmile ho Hynek spatří, zvedne se k odchodu. Karel se ptá, co mu přátelé provedli, že tak rychle utekl. Ludvík mu sdělí, že utekl před ním, protože se domnívá, že Karel je anonym, který nedávno pohanil Hynkovo dílo. Karel toto nařčení zapírá, kdyby někoho kritizoval, pak veřejně, za své názory se nestydí. Hynek stejně ví, co si o něm myslí. Podle Karla jsou Hynkovy básně všechny stejné a předvídatelné. Přitom má vlohy pro to, aby se stal velkým básníkem. Takhle se nutí do něčeho, co jeho nadání maří – bolest v jeho dílech je předstíraná, aby byl zajímavý. Místo aby pomáhal národu, skuhrá o bolavém srdéčku. Tento názor Ludvíka rozzlobí a odejde raději zpět k biliáru.

Další části příběhu se skládají z dopisů mezi Hynkem, Karlem a Stanislavem. První dopis píše Hynek Stanislavovi. Stěžuje si, že nemá přátele a prosí ho o podporu. Karel ho prý zradil. Dále píše o Beatě – dívce, kterou miluje. To pro ni bude básníkem, osvítila mu cestu. Zve Stanislava, aby se na ni přijel podívat. Karel mu prý chtěl Beatu odloudit. Od té doby se s ním nebaví a prosí Stanislava, aby se o Karlovi také nezmiňoval. Dále píše, jak je nešťastný a že mu nikdo nerozumí. Nazývají ho básníkem, ale jeho poezii neumí ocenit.

Další dopis píše Karel Stanislavovi. Přeje si usmíření s Hynkem, který se mu poslední dobou vyhýbá. Karel nevěděl proč, dokud mu Stanislav nenapsal, že jde o Beatu. Je to mladé hezké děvče, ale pro Hynka se nehodí. On chce vzdělanou dívku, ale Beata je jednoduchá. Její matka by ji nejraději provdala, ale Hynek se jí nelíbí. Ptala se Karla, co jí může o Hynkovi říci. Karel pravdivě řekl, že je to poctivý člověk, ale její dceru by mohl zaopatřit až za pár let.

Cestou domů narazil Karel na Beatu. Vracela se z procházky, na které byla s Hynkem, a měla uplakané oči. Hynkovi vadilo, že se na ostatní lidi usmívá, přitom by se prý měla mračit, aby nemusel žárlit. Navíc si Hynek myslí, že mu chce Karel Beatu odloudit.

Po třech dnech píše Stanislavovi o tom, že už si s Hynkem promluvil. Nedopadlo to dobře a Karel je z toho smutný. Dokonce se rozhodl odejít z Čech. Má ale dilema – zastává názor, že vlast trpí ztrátou i nejslabšího článku. Hynek na Karla velmi žárlí a zakazuje Beatě, aby se s ním bavila. Karel tedy raději odejde k divadlu.

Další dopis je opět od Hynka Stanislavovi. Píše mu o svých dvou láskách – vlasti a Beatě. Neví, kterou z nich by si vybral, kdyby musel. Ví, že by se nevzdal ani jedné, ale tyto myšlenky ho stále trápí. Nemůže být šťastný. V závěru psaní se zajímá, co se stalo s Karlem.

Poslední dopis píše Stanislav Karlovi. Byl se podívat v Praze za Hynkem. Hledal ho doma, ale tam už nebydlí. Našel ho až u Beaty. Stanislav se domnívá, že Hynek Beatu již nemiluje, ale nemůže ji opustit, protože by se před sebou styděl. Nutí se tedy k víře, že ji stále miluje.

Později Hynek dokončí studie. Celkově se změnil a nevypadá dobře. Stanislav se bojí, že to s ním špatně skončí. Hynek si Beatu vychovává k obrazu svému. Jestli ho Beata miluje, neví, ale určitě se ho bojí. Hynek by ji měl nechat jít. Údajně ví, že se k sobě nehodí, ale to ho těší – může říci, že je v lásce nešťastný.

Ještě později získá práci v úřadu a chce se s Beatou oženit. Najednou chce světu ukázat, že je šťastný. Pár dní před svatbou poslal Hynek Beatě dopis, kde jí psal, že jediné, co mu zbylo, je ona – vzdal se kvůli ní přátel, rodiny a zradil poezii. Přikazuje jí, aby na svatbu nezvala svou matku – v opačném případě Hynek od oltáře odejde.

V den svatby čekali všichni na ženicha, ale ten nedorazil. Vozka z dostavníku, kterým měl Hynek přijet, jim donesl dopis. V něm stálo, že Hynek den před svatbou skonal. Jeho poslední slova byla *„Beato – jinak nemohu! Zejtra přijdu – jen se přichystej!“*[17]

V závěru povídky se děj posune o dva roky. Stanislav přijede o masopustu do Prahy a jde se podívat na bál, který se koná ve prospěch chudých. Narazí tam na Beatu. Ta sedí u stolu s mladým mužem a usmívá se. Vyzve ji k tanci, aby si mohli promluvit. Muž u stolu je její snoubenec Antonín. Svatba se má konat po Velikonocích, až se Antonín

[17] TYL, Josef Kajetán. *Novely a arabesky. 1.* str. 313

stane truhlářským mistrem. Stanislav se Beaty ptá, jestli někdy vzpomíná na Hynka, který zemřel na choleru. Beata říká, že se pro sebe ani nehodili. Hynek byl sice dobrý člověk, ale trochu bláznil – psaní veršů ho pomátlo. V tom začne hrát hudba a Stanislav s Beatou musí jít tančit.

3.3.1 POJETÍ POSTAV

Hynek

Karikatura Karla Hynka Máchy. Je to člověk, který zasvětil svůj život literatuře, ani nedokončil studium práv. Neustále sobě i svému okolí nutí myšlenku, že je velmi nešťastný a pronásleduje ho smůla. Bolest promítá i do svých děl. Myslí si, že nemá žádné přátele a každý se ho chystá zradit. Nikdo jemu a jeho tvorbě nerozumí. Je zamilovaný do Beaty, ale ani té nevěří a neustále na ni žárlí. Přál by si, aby se na nikoho jiného ani nepodívala.

Karel

Básník a Hynkův bývalý přítel. Karel zpočátku neví, proč se mu Hynek vyhýbá, až díky Stanislavovi zjistí, že je to kvůli Beatě. Karel o Beatu zájem nemá, ale Hynek mu to nevěří. Snaží se o usmíření s Hynkem, když se mu to nepodaří, rozhodne se odejít z Čech a dát se k divadlu.

Beata

Beata je hezké mladé děvče, dcera poctivého řemeslníka. Je tichá, jemná, trpělivá, ale v myšlení jednoduchá. Radost má jen z nových šatů a není schopna hluboké lásky. Nemohla hrát v divadle, protože se nedokázala převtělit do jiné osoby.

Láska k Hynkovi ji změnila. Dříve bývala veselá, teď se bála na někoho usmát, aby se Hynek nehněval a nežárlil. Hynkovo chování ji trápí. Bojí se ho.

Až s Antonínem nalezne klid, štěstí a lásku.

Stanislav

Karlův a Hynkův přítel. Oba mu zřejmě věří, neboť se mu v dopisech svěřují se svým trápením. Stanislav má být Hynkovým svědkem na svatbě a ženichova náhlá smrt ho zasáhne. Beatě přeje štěstí s novým partnerem.

3.3.2 PROSTŘEDÍ

Příběh se odehrává v Praze. Prostředí není příliš popsáno.

Začátek příběhu se odehrává v krčmě u biliáru. V dalších částech, ve kterých si přátelé mezi sebou vyměňují dopisy, je prostředí variabilní a bližší popisy téměř chybí.

3.3.3 INTERPERSONÁLNÍ VZTAHY

Hynek miluje Beatu, ale žárlí na ni a nevěří jí. Kvůli tomu se přestane vídat se svým přítelem Karlem – bojí se, že mu chce Beatu přebrat. Hynek si chce Beatu vychovat k obrazu svému.

Karel Hynkovi vyčítá, že jeho dílo nepomáhá vlasteneckým záměrům, přitom by mohl svým talentem významně přispět. Karla velmi mrzí, že se mu Hynek vyhýbá. Snaží se o usmíření. Když zjistí, že to je nemožné, rozhodne se odejít z vlasti, i když je to pro něho velmi složité. Přemýšlí, že se také stane rozervancem.

Beatině matce se Hynek příliš nelíbí. Chodí k nim již dlouhou dobu, ještě ani nepožádal o Beatinu ruku a už u nich rozkazuje. Zdá se jí, že se s ním dívka trápí a že Hynek by měl raději vzdělané děvče. A Hynkova finanční situace se matce také nelíbila.

Beata Hynka miluje, ale jeho žárlení ji činí smutnou. Neustále se hádají kvůli tomu, že jí Hynek zakazuje usmívat se na jiné. Dívka se bojí cokoli udělat, aby ho nerozzlobila. Má strach i z Hynka.

Později se zdá, že Hynek Beatu již nemiluje, ale ani tak ji neopustí. Vypadá to, že jej neštěstí v lásce těší. Jeho náhlá smrt jim překazí svatbu. Beata později zjistí, že se k sobě s Hynkem stejně nehodili, plánuje svatbu s truhlářem Antonínem a konečně je šťastná.

3.3.4 SHRNUTÍ

Rozervanec je dílo, které je smyšlené, ale částečně popisuje skutečné události ze života Karla Hynka Máchy. Tyl uznává Máchův literární talent, ale kritizuje jeho volbu tématu, které nijak nepřispívá obrozeneckým snahám.

Místo předmluvy je na začátku díla scéna v knihkupectví, v níž je vysvětlen pojem rozervanec. Následuje scéna z hospody – Hynek odejde, jakmile spatří Karla. Další část děje tvoří dopisy, které si mezi sebou posílají Karel, Hynek a Stanislav. Příběh končí na bále, kde Stanislav potká Beatu a povídají si o Hynkovi.

3.4 PO BÁLE

Arabeska Po bále byla napsána v roce 1845. Hrdiny děje jsou vlastenecky smýšlející Dubský a Klotylda. Vyprávění je v ich-formě.

Dubský zavítal po delší době ke Klotyldě na návštěvu, dříve neměl čas. Dívka ho přivítala a ukázala mu pozvánku na ples, kterou obdržela. Byl na ní český nápis *Pozvání ku plesu umělců*. Oba vlastenci z toho měli radost, ale věděli, že ne všichni ji s nimi budou sdílet.

Ke Klotyldě dorazil také pan Kalivoda, který nemá Dubského rád. Hledal Klotyldina bratra Karla, aby ho varoval. Kalivodovi se český nápis na pozvánce nelíbil a měl strach, že to bude mít následky.

Dubský se zajímal, co konkrétně ho pobuřuje. Kalivoda zastává názor, že by umělci neměli do jazykových záležitostí zasahovat, žádný prospěch tím prý nezískají. Následně vedli spor o tom, jestli může umělec pomáhat při vzniku vlasti nebo národa.

Kalivoda tvrdil, že Dubský nemůže vidět velikost francouzských nebo německých literárních výtvorů, pokud uznává jen věci, které mohou sloužit k probuzení českého národního ducha. Dubský souhlasil, že ta díla jsou geniální – ale pouze pro vlast, ve které vznikla, nikoli pro celý svět.

Klotyldu jejich spor těšil, ale raději převedla řeč na chystaný bál. Kalivoda měl obavu, že se něco pokazí.

Když byl ples zahájen, dorazil Dubský do sálu a hledal Klotyldu. Tu nalezl v přítomnosti Kalivody, který se na ni snažil zapůsobit. Dubský měl pocit, že k němu dívka něco cítí. To se mu potvrdilo záhy – Klotylda se na Dubského usmála, jen co ho uviděla, hlasitě česky pozdravila a přestala si Kalivody všímat. Ten se vystrašeně otáčel, jestli někdo český pozdrav nezaslechl a raději odešel. Klotylda uchovala pro Dubského pár tanců, i když přišel pozdě a ona mohla mezitím všechny zadat. Společně se šli porozhlédnou po sále, poslouchali české písně a tančili.

Čas rychle plynul a nastal konec bálu. Dubský při odchodu potkal Kalivodu, naschvál ho pozdravil česky a ptal se, jestli podle jeho názoru dopadl bál dobře. Ten ho ignoroval a obrátil se ke své *vadnoucí, ale bohaté krasotince*[18], která se nechala svést snadněji než Klotylda.

Bál se konal 15. ledna 1845.

[18] TYL, Josef Kajetán. *Národní zábavník*. str. 167

3.4.1 POJETÍ POSTAV

Dubský

Vlastenecky smýšlející muž, který má rád Klotyldu a dělá si naděje, že i ona k němu něco cítí. Chodí si s ní povídat, protože se mu líbí její názory. Z českého nápisu na pozvánce má upřímnou radost. Zastává názor, že by umění mělo přispívat ke vzniku vztahu k vlasti nebo k národu. Nepodceňuje kvalitu cizích děl, ale význam v rozvoji vlastního národa jim nepřikládá. Česká hudba na plese mu rozechvěla srdce a byl rád, že je tam právě s Klotyldou.

Kalivoda

Pan Kalivoda je švihák první třídy.[19] Chodí navoněný, uhlazený a obléká se moderně a vznešeně. Snaží se o Klotyldu, je žárlivý a nemá rád Dubského. Myslí si, že Dubský Klotyldu ovlivňuje v jejích názorech. Není vlastenecky založený, český nápis ho pobouří a vyvolá v něm strach. Podle něj by se umělci neměli do jazykových roztržek plést.

Když zjistí, že Klotylda má raději Dubského, okamžitě si za ni najde náhradu. Zřejmě se o Klotyldu nesnažil z lásky.

Klotylda

Dívka, již vše české přináší potěšení, proto má radost i z českého nápisu na pozvánce. Má ráda Dubského a jeho názory, Kalivodovy námitky ohledně plesu a užití češtiny nebere v potaz. Jejich spor ji těší, sympatizuje s Dubským.

Z přítomnosti Dubského na bále měla upřímnou radost a ráda odešla od Kalivody, který ji neustále strašil tím, že bál dobře nedopadne.

Karel

Klotyldin bratr, malíř, který je zapojen do organizace plesu umělců. Osobně se v povídce neobjeví, ostatní postavy o něm ale hovoří.

Klotyldina matka

Přeje Karlovu snažení uznání, ale zůstává k němu skeptická.

[19] TYL, Josef Kajetán. *Národní zábavník.* str. 162

3.4.2 PROSTŘEDÍ

První část děje se odehrává u Klotyldy doma, kde ji navštíví pan Dubský a pan Kalivoda. Prostředí není popsáno, autor se zmiňuje pouze o věcech, s nimiž postavy přicházejí do styku.

Druhá část příběhu se odehrává 15. ledna 1845 na bále na Žofínském ostrově. V díle je popisován vzhled budovy, kde se bál koná, lidí, kteří sem dorazili, i výzdoby prostoru. Na plese zněly české písně a lidé se neostýchali česky také mluvit.

3.4.3 INTERPERSONÁLNÍ VZTAHY

Dubský má rád Klotyldu. I ona k němu chová sympatie. Sdílejí společné názory a rádi spolu tráví čas.

Také Kalivoda se Klotyldu snaží získat. Dubského nemá rád, protože v něm vidí konkurenci a žárlí na něj. Navíc se domnívá, že ovlivňuje Klotyldiny názory. Bojí se, že užití českého nápisu na pozvánce může přinést nějaké problémy. S Dubským debatuje o tom, kdo by měl češtině pomáhat k obrodě.

Klotyldu zřejmě nemiloval – ve chvíli kdy zjistí, že u ní nemá naději, ji neváhá vyměnit za jinou známost.

3.4.4 SHRNUTÍ

Dílo Po bále je krátká arabeska s vlasteneckým tématem. Klotylda a Dubský představují vlastence, které všechno české těší a z národních úspěchů mají upřímnou radost. Na druhé straně je bojácný Kalivoda, jenž se neustále obává nějakých následků a češtinu sám neužívá.

Příběh zobrazuje společenskou událost, která měla podstatný význam pro rozšíření češtiny do širších kruhů – všichni návštěvníci plesu se tam nebáli mluvit česky a poslouchat české písně. Před pár lety bylo něco takového ještě nemyslitelné. Tento pokrok vlastence těšil.

3.5 POMNĚNKY Z HROBU NEJSTARŠÍHO ČECHA

Tuto povídku Tyl napsal roku 1847.

Příběh začíná na jaře roku 1791 v císařské knihovně v Praze. Dva studenti filozofie – Pokorný a Puchmajer – překládali do němčiny španělský román *Lazarillo de Tormes*. Při odchodu zahlédli svého kolegu Hněvkovského, jak listoval starou knihou. Puchmajera rozesmálo, že je česká – češtinou totiž pohrdal. Divil se, proč jeho kolega tak marní čas. Hněvkovský mu vysvětlil, že čeština má bohatou historii a je to památka po předcích, které by si měl vážit. Puchmajer podle něj bere domácí peníze za práci pro jiný národ; to by on neuměl. Ale vyhovuje-li kolegovi pracovat pro někoho, kdo to neocení, místo toho, aby pomáhal Čechům a nalezl u nich uznání, nebude mu to vymlouvat. Puchmajer na to odpověděl, že ho lituje – zaobírá se něčím, co už *dodělává, stojí nad hrobem*[20]; on si ale raději všímá živého. Po těchto slovech odešel. Hněvkovského Puchmajerovy názory mrzely – takový vzdělaný člověk by se vlasti mohl hodit.

Téhož roku Hněvkovského navštívil přítel Nejedlý. Vyrušil ho zrovna v okamžiku, kdy se snažil psát básně – nedařilo se mu. Psal je v češtině podle Rosových pravidel, ale zněly krkolomně. Nejedlý přišel Hněvkovskému ukázat své dílo – jiným by ho neukázal, ale svému příteli věřil. Báseň se jmenovala Růže a Hněvkovský ji chválil, i když mu tam něco chybělo. Měl radost, že Nejedlého přivedl k češtině. Zavítal sem další host – Puchmajer. Zajímalo ho, zda si Hněvkovský skutečně myslí, že pár veršíků nebo knížek může vzkřísit český jazyk – sám si to neuměl představit. Hněvkovský řekl, že důležitý není výsledek, ale snaha pomoci svému národu. Puchmajera tato myšlenka zřejmě zaujala a rozhodl se, že se stane Čechem. Hněvkovský byl rád – ve třech se dá udělat kus práce.

Dva roky na to ve čtvrtek o masopustu se u Hněvkovského všichni tři přátelé opět sešli. Všichni se znatelně změnili. Puchmajera trápilo, že se nikde česky nemluví – respektive česky se mluví v celé zemi, ale pouze doma, aby to nikdo neslyšel a nepokládal člověka za sprostého Čecha. Puchmajer věděl, že sem tam se nějaký Čech objeví, ale zastával názor, že jednotlivec zahyne – pouze při sjednocení a vzájemné spolupráci se může náš jazyk zotavit. Hněvkovský s ním souhlasil, ale jejich názory se nescházeli v jedné podstatné věci – výběru publika. Hněvkovský chtěl psát pro lid, Puchmajer ale prohlašoval, že je to zbytečné, poněvadž lid je doposud český, ale že by se mělo psát pro vyšší vrstvu. Ta by k češtině poté přivedla i ostatní lid. Hněvkovský této cestě nevěřil –

[20]TYL, Josef Kajetán. *Drobnější povídky novověké. Díl druhý.* str. 250

myslel si, že domácí práce češtinu oslaví lépe. Dohodli se tedy, že Hněvkovský a Nejedlý se budou věnovat tvorbě vlastních děl a Puchmajer bude překládat. Sejdou se každý čtvrtek a ukážou si, co vytvořili.

Asi rok a půl na to v létě ve čtvrtek hned po poledni šli všichni tři přátelé do Nosticova paláce navštívit Dobrovského. Mezitím se Nejedlého mladší bratr Jan setkal se svým přítelem Konrádem v hospodě. Konrádovi se nelíbilo, že na něj Jan mluví česky mezi lidmi. Bál se, aby je nikdo neslyšel a nepokládal ho za vlastence – je sice Čech, ale příliš opatrný a bojácný. Jan Konrádovi vyprávěl o sbírce básní, kterou Puchmajer plánuje vydat – kvůli tomu se vydali za Dobrovským. Po jídle zaplatili a vyšli ven, aby počkali na Janova bratra s přáteli. Ti se vrátili poněkud zamyšlení. Hněvkovský se radoval, že už konečně ví, jak psát české verše, ostatní ale tak nadšení nebyli. Měli strach – Dobrovský jim řekl, že se podle jeho názoru český jazyk žádného nového rozkvětu nedočká. A názoru takového znalce přisuzovali velkou váhu. Hněvkovský ale tvrdil, že právě člověk, který celý život doma vymýšlí pravidla a o skutečném světě nic neví, muže takovou věc říci. Hněvkovský mu ale nevěřil a jeho přátelé by také neměli, jinak je jejich snažení zbytečné.

Uplynulo více jak pětadvacet let – psal se rok 1820. Byl podvečer před svatým Jakubem a Nejedlý, farář v Mirošově, čekal druhý den hosty. Když rozdával rozkazy služebnictvu, zaslechl kočár. S ním přijel Puchmajer. Nejedlý měl radost – bál se, že kvůli nemoci nepřijede. Vzpomínali na mládenecká léta a byli rádi, že ten čas odešel, neboť teď je pro češtinu lepší půda. Nejedlému zpětně připadalo, že měl Hněvkovský pravdu – měli raději psát pro lid. Na návštěvu dorazil také Hněvkovský. Svým přátelům přinesl nově vytisknuté knížky, které sám napsal – *Zlomky o českém básnictví, zvláště pak o prozodii*. Chtěl znát jejich názor. Poté šli všichni přátelé večeřet.

Druhého dne přijížděli na faru hosté a všichni tři vlastenci vzpomínali na minulý večer, kdy se smáli starým historkám a své naivitě. Hněvkovský se jim svěřil, že ze svého díla Děvín, plánuje vytvořit velkou romantickou báseň. Byl to hezký večer „*pro tři muže, kteří byli před pětadvacíti lety s mečem plamenné výmluvnosti u prostřed českého národu povstali a jej budit začali*“[21]. Na slavnost přijel i mladší Nejedlý, který se stal profesorem českého jazyka, s přítelem Konrádem. Všichni hosté si povídali a hodovali. Hlavním tématem byl mateřský jazyk a vlastenecké záležitosti. Připíjelo se k poctě českým vlastencům. Puchmajer pronesl přípitek, ve kterém ostatní žádal, aby zavzpomínali na úspěchy, kterých za poslední roky dosáhli. Dále pil na zdraví Hněvkovského

[21] TYL, Josef Kajetán. *Drobnější povídky novověké. Díl druhý.* str. 292

a Nejedlého, kteří ho k vlastenectví přivedli. Také pronesl, že vše, co dokázal, je zásluha Hněvkovského, jenž v něm vzkřísil jiskru poznání. On ji udržoval a chránil, proto si zaslouží všechny zásluhy, „o*n je nejstarší Čech věku našeho, jmeno jeho zaznamená vlast plamenným písmem do řady svých oslavitelů a okrášlí hrob jeho nevadnoucími pomněnkami!*“[22] Hněvkovský byl dojat a naposledy se s Puchmajerem objali.

Opět uběhlo více než pětadvacet let. 7. června 1847 zemřel Šebestián Hněvkovský. Před jeho domem se shromáždil průvod, který mu chtěl prokázat poslední úctu a doprovodit ho na hřbitov. V průvodu stál i sám mluvčí, jenž se v posledních letech se zesnulým znal osobně. Rozešli se kvůli tomu, že zkritizoval v *České včele* Hněvkovského dílo *Námluvy v Koloději*. Jeho myšlenky přerušil zvuk chorálu. Průvod se dal na cestu ke hřbitovu, kde měl být Hněvkovský pohřben po boku svého přítele Puchmajera.

3.5.1 POJETÍ POSTAV

Šebestián Hněvkovský

Vlastenec, který se snaží pomoci při obnově češtiny. Před těmi, kteří v obnovu jazyka nevěří, češtinu brání – bere ji jako dědictví. Chtěl by se stát českým spisovatelem. Ke svému jazykovému snažení se mu podaří dostat i Puchmajera, z čehož má velkou radost. Svou tvorbu zamýšlí psát především pro obyčejný lid – tam vidí cestu ke vzkříšení. Kritika od okolí či jiných vlastenců ho nezaskočí – naopak z ní má radost a bere si ponaučení. Později zastává funkci radního. Puchmajerem byl nazván nejstarším Čechem a byl tím velmi dojat.

Antonín Jaroslav Puchmajer

Zpočátku češtinou opovrhuje. Nechápe, jak tím někdo může ztrácet čas. Postupem času a vlivem Hněvkovského se z něho stane vlastenec a také se snaží pomáhat při obnově mateřského jazyka. Na rozdíl od svých přátel si ale vybral cestu překladů z jiných jazyků místo vlastní tvorby. Chtěl dokázat vyšším vrstvám, že se čeština může rovnat ostatním jazykům. Kdyby si jí začali vážit bohatí, přidal by se k nim také prostý lid, který doposud mluví česky jen doma. Později je nazván prvním veřejným buditelem českého ducha. Tomuto označení se brání a veškeré zásluhy připisuje Hněvkovskému.

[22] TYL, Josef Kajetán. *Drobnější povídky novověké. Díl druhý.* str. 298

Vojtěch Nejedlý

Další z vlastenců. Snažil se psát vlastní díla, která by pomohla při křísení češtiny. K tomuto snažení ho dovedl Hněvkovský, který mu svou vírou otevřel oči. Později se stal farářem. Zpětně uznával, že měl Hněvkovský pravdu s tím, že by se měli více věnovat tvorbě pro obyčejné lidi, než pro vyšší vrstvy – veškerý pokrok, který se dosud stal, pocházel od lidu.

Jan Nejedlý

Vojtěchův mladší bratr. Rád by se zapojil do snažení o obnovu jazyka, ale zatím neměl žádnou práci, kterou by mohl přispět do Puchmajerova sborníku. Později se stal profesorem českého jazyka.

Konrád

Je sice Čech, ale příliš opatrný. Bál se mluvit na veřejnosti česky, aby ho někdo nepokládal za vlastence.

3.5.2 PROSTŘEDÍ

První část příběhu se odehrává v roce 1791 v císařské knihovně v Praze. Prostředí není téměř vůbec popsáno. Z kontextu se dá odvodit jazyková situace dané doby – většina lidí je skeptická a ve snahách o obnovu jazyka vidí zbytečnou činnost.

Další část se odehrává ještě téhož roku u Hněvkovského doma, kdy za ním přijde Puchmajer a připojí se k jeho snažení o křísení jazyka. Společně s Nejedlým se rozhodnou pravidelně scházet a dělit se o své pokroky.

Dva roky poté jdou přátelé pro rady k Dobrovskému a jsou zaskočeni – člověk, který zasvětil svůj život češtině, nevěří v její vzkříšení. Hněvkovský je těší, že Dobrovský nemá rozhled, když celé dny sedí v knihách a mezi lid se nedostane. On ale v obrodu věří a bude se snažit k ní přispět.

Po pětadvaceti letech se opět setkají a vzpomínají na své mladické snažení. Za ta léta se situace částečně změnila a pro češtinu je v této době lepší půda, ale stále ne taková, aby se zde ujaly plody domácích básníků. Zjistili, že největší vliv na pokrok jejich snažení měl lid, a litovali, že se tenkrát nepřidali k Hněvkovskému.

Příběh končí v roce 1847 smrtí Hněvkovského, který je vezen na hřbitov, kde je pohřben vedle svého přítele Puchmajera. Hněvkovský zemřel s vědomím, *„že se vyplnily jeho mládenecké naděje, že nepracoval nadarmo na zpustlé vinici mateřského jazyka, že bylo proroctví Dobrovského pára a dým“*[23].

3.5.3 INTERPERSONÁLNÍ VZTAHY

Hněvkovský věří v obnovení mateřského jazyka od samého počátku příběhu. Bere jej jako dědictví po otcích, jako jazyk, ve kterém ho matka učila modlitby. Do svého snažení by rád zapojil co nejvíce spolupracovníků, protože čím bude více vlastenců, tím více práce odvedou.

Puchmajer je zpočátku skeptický, češtinou pohrdá a bere ji jako něco mrtvého. Hněvkovského snažení se směje. Později ale prozře a přidá se k němu, aby na obnově jazyka pracoval. Stane se to jeho posláním a je Hněvkovskému velmi vděčný, že ho přesvědčil k této činnosti. Přenechá mu všechny své zásluhy, protože bez jeho pomoci by žádné nebyly.

Nejedlý si svých přátel váží a také se snaží češtině pomoci. Společně s Puchmajerem později litují, že nevěřili Hněvkovskému a nepsali také díla pro obyčejný lid.

Mladší Nejedlý se v mládí chtěl připojit ke snažení svého bratra a jeho přátel, ale tenkrát neměl dostatečné zkušenosti a poznatky, aby jim mohl pomoci. Později se stal profesorem českého jazyka, což bylo jeho snem.

Konrád se před svým přítelem Nejedlým stydí, že nemá odvahu vystoupit se svým češtvím na veřejnosti, a omlouvá se mu za to. Nechce, aby si na něj lidé ukazovali jako na sprostého Čecha.

3.5.4 SHRNUTÍ

Tato povídka patří mezi vrcholná díla Tylovy prózy s historickou tematikou. Vzhledem k její podobnosti s Tylovými pozdějšími pracemi, bývá také často řazena mezi povídky ze současnosti.

[23] TYL, Josef Kajetán. *Drobnější povídky novověké. Díl druhý.* str. 299

Všichni tři přátelé – slavné osobnosti naší historie – zasvětili svůj život snahám o obnovu českého jazyka. Jak je vidět, tyto snahy nepřišly vniveč. Příběh zachycuje jejich dlouhou pouť v období desetiletích, zobrazuje jazykovou situaci dané doby a popisuje vztah lidí k mateřskému jazyku. Hrdinové překonávají různé komplikace ve svém snažení a nepřízeň okolí.

Děj končí pohřbem Hněvkovského, kdy do díla vstupuje sám autor a podělí se o své vlastní zážitky, které s „největším Čechem“ prožil. Celá povídka je Hněvkovského památce věnována.

3.6 ZLODĚJ

V předmluvě díla autor varuje čtenáře, aby nedělal ukvapené závěry a neodsuzoval jedince kvůli něčemu, co provedl – neví, co jej k tomu vedlo. Když člověk živoří, je těžké zůstat poctivým; člověk, který žije v hojnosti, to nemůže posoudit. „*Kdo v teplém hnízdě sedíš, neodsuzuj člověka jedním rázem, když z nouze něco hloupého, něco nedovoleného vyvede. Kdož ví, co bys ty vyvedl, kdyby ti hladem žaludek kručel a kdyby ti mráz kosti lámal.*“[24]

Příběh vypráví o chlapci, který ač byl celý život poctivý, kvůli jedné chybě skončí ve vězení a nakonec sejde na scestí.

Hlavním hrdinou povídky Zloděj je Pavel Novotný, syn zednického tovaryše. Jeho otec živí svou rodinu sice skromně, ale poctivě. Žena se mu snaží pomáhat svou prací pradleny. Oba starší bratři začnou brzy pracovat jako zedníci a sestra odejde do služby, takže Pavel zůstane doma sám. Jakožto nejmladšího jej má matka nejraději, ale ani tak není rozmazlován.

Pavel se zedníkem stát nechtěl – nelíbilo se mu být stále ve výšce a stát na lešení v každém počasí. Otec si myslel, že by z něj byl dobrý krejčí, ale neměl mezi krejčími žádného známého a zadarmo by Pavla do služby nikdo nepřijal. Rozhodl se jej tedy dát na ševcovské řemeslo ke svému známému mistru Loukotovi, jenž byl ochotný přijmout ho zadarmo. Pavel ale musel odejít do Prahy, z čehož jeho matka nebyla příliš nadšená. Bylo mu teprve necelých jedenáct let.

Pavel byl na Prahu velmi zvědavý, slyšel o ní různé zvěsti a těšil se, až ji uvidí na vlastní oči. Cestou k Loukotovi musel projít celým městem, měl tedy možnost prohlédnout si spoustu zajímavých míst.

Loukota se choval laskavě, mistrová se ale Pavlovi příliš nelíbila. Byla sice mladá a hezká, ale neměla v obličeji nic laskavého. Poté co zjistila, že je Pavel dost velký na to, aby jí nosil vodu a štípal dříví, začala ho mít raději. Mistrové dělal děvečku a chůvu, zato se měl ale dobře. Sice byla přísná, ale dávala mu dost jíst. A mistr ho také učil řemeslu. Takto strávil dva roky.

Jednoho dne chybělo mistrovým pět zlatých na nájem a mistrová odmítla dát něco do zastavárny a ani nechtěla poprosit domácího o odklad. Napadlo ji, že by Pavel mohl odnést boty podhořanskému rychtářovi a měli by dost peněz na zaplacení nájmu.

[24] *Jos. K. Tyla Sebrané spisy 1./2.* str. 359

Loukotovi se to příliš nelíbilo, cesta byla daleká, ale když Pavel řekl, že se rád projde, svolil. Chlapec byl na své poslání pyšný, obdržel na cestu dva krajíce s máslem a dva groše na ovoce a vyrazil.

Byl parný den a Pavel dostal žízeň. Peníze utratil za pivo a zbylý dvoukrejcar daroval slepému žebrákovi. Cestou k rychtářovi snědl oba krajíce a doufal, že tam také něco dostane. Rychtář si vzal boty, zaplatil a dál se věnoval své práci. Jeho ženě bylo Pavla líto, tak mu dala trochu mléka a chlapec se vydal na cestu zpět. Šel zvolna, zmožen horkem si později sedl pod strom a usnul. Po probuzení se lekl, že je příliš pozdě, a chvátal k Loukotovi. U hospody ho nohy přestaly poslouchat. Napadlo jej, že by si mohl koupit jídlo z peněz od rychtáře, pak si ale uvědomil, že by to byla krádež, protože by peníze neměl jak vrátit. Šel raději rychle domů. Stmívalo se a Pavla trápil hlad a žízeň. Narazil na další hospodu a svým potřebám již neodolal – objednal si jídlo a pivo za půl zlatého. Cestou k Loukotovi jej přepadly výčitky svědomí.

Nejvíce se bál mistrové. Když přišel před vrata, neměl dost odvahy vejít dovnitř. Chodil stále okolo stavení, až se posadil za roh a plakal. Takto ho potkal nějaký mladý tovaryš a strašil ho, že ho mistr zmrská a ještě ho nechá zavřít, vrátit se prý nemůže. Pavel se strašně bál a chtěl se jít utopit. Mladík mu poradil, ať jde s ním hledat nocleh, ráno ať se vydá domů a rodiče zbytek peněz doplatí. Toto řešení se Pavlovi zamlouvalo. Šli společně do hospody, kde si Pavel nechal vnutit kořalku. Pak si sám objednal další a začal usínat. Mladík ho vyvedl ven a nechal ho spát u městské brány.

Ráno Pavla probudila rána přes záda od městského policisty. Ten ho vedl přes město, protože se domníval, že jde o nějakého zločince. Pavlův pláč policistu donutil uvažovat nad tím, že možná ještě není ztracený případ, když je schopen lítosti. Tedy se jej zeptal, co se stalo. Pavel mu vyprávěl celý příběh a přitom si všiml, že ho tovaryš okradl o všechny peníze. Policistovi to přišlo podezřelé, už mu nevěřil ani slovo a zavřel jej do vězení k různým zločincům.

Loukota nahlásil ztrátu učně a peněz, když ale zjistil, co se stalo, tak ho nechtěl ani vidět. Hlavně kvůli mistrové, která trvala na potrestání za to, že museli dát hodinky do zastavárny. Loukota nechal Pavla na přání své ženy v rukou spravedlnosti. Čtrnáct dní byl ponechán u vyšetřování a pak jej ještě na týden odsoudili. *„A tak se stalo, že Pavel jako zloděj do vězení nepřišel, ale jako nastávající z něho vyšel.“*[25]

[25] *Jos. K. Tyla Sebrané spisy 1./2.* str. 374

Z města jej vyhnali a přijít domů se bál. Ve vězení mu někdo řekl, že ho otec doma zbije a stejně se nebude moci ukázat mezi lidmi. *„Holečku, kdo jednou na těchhle prknech spal, pro toho není už jinde ani místečka.“*[26] Pavel se tedy rozhodl, že domů nepůjde. Člověku, který jej měl doprovodit, utekl do pole, počkal do soumraku a vrátil se do Prahy. Šel do krčmy, ve které byl okraden, a stal se učedníkem zlodějů. Už druhou noc se s nimi vloupal k jistému kupci do krámu.

Když byl Pavel vezen do vězení podruhé, byl odsouzen na deset let – nižší tresty ho již napravit nemohly.

V závěru povídky Tyl varuje čtenáře: *„Dejte pozor! Jak malé, nepatrné bývají někdy příčiny – a jak veliké, hrozné následky!“*[27]

3.6.1 POJETÍ POSTAV

Pavel Novotný

Mladý chlapec vychovaný v milující rodině, kde ho učí poctivosti a slušnosti. Poté, co je ve svých necelých jedenácti letech poslán do učení, slouží svému mistrovi svědomitě a ochotně celé dva roky. Jen jednou se dopustí chyby – hlad a žízeň přemohou po dlouhém váhání a vnitřním boji jeho poctivost a Pavel utratí část peněz, které mistrovi nesl. Není to krádež v pravém slova smyslu, ale i tak je toho na Pavlovu poctivou duši příliš a trápí jej výčitky svědomí. Vinou své naivity a bezelstnosti se navíc nechá omámit vidinou pomoci od člověka, kterého vidí poprvé v životě, a následuje jej. Následkem toho je opit a okraden.

Ve vězení se z poctivého bojácného chlapce stane zloděj – dostane toto označení a už nikdy jej ostatní nebudou brát stejně. Jít domů se po propuštění z vězení bojí a raději volí společnost zlodějů a opilců, mezi které byl zařazen. Pavel v tuto chvíli už nevidí jinou možnost, než se přidat k opravdovým zlodějům.

Mistr Loukota

Muž, ke kterému byl Pavel poslán do učení. Byl na chlapce laskavý, dobrosrdečný a učil ho řemeslu. Zpočátku se bál poslat Pavla k rychtářovi pro peníze, zdálo se mu, že je na tak dlouhou cestu příliš mladý a mohlo by se mu něco stát. Nechal se ale přemluvit svou ženou a Pavla pustil. Když se Pavel nevracel, měl o něj strach a uklidňoval zuřící mistrovou. Dokonce běžel k rychtářovi, aby zjistil, co se stalo. Poté co ten mu řekl, že

[26] *Jos. K. Tyla Sebrané spisy 1./2.* str. 375
[27] *Jos. K. Tyla Sebrané spisy 1./2.* str. 376

Pavel odešel s penězi, se Loukota také rozhněval, i když mu v hlavě stále vrtalo, co se to s tím hodným hochem mohlo stát. Místo aby ho z vězení vyzvedl a sám potrestal, na povel mistrové jej nechal v rukou spravedlnosti.

Mistrová

Mladá a hezká žena, která je ale poměrně zlá a nejvíce ji zajímá, co si o ní myslí ostatní. Tyl se o ní v povídce zmiňuje jako o „domácí tyrance".

Pavla z počátku neměla příliš v lásce, když ale zjistila, že jí může v mnohém pomáhat, změnila na něj názor, a dokonce mu dávala více jídla než ostatním. Stále ale byla přísná a pro pohlavek nešla daleko.

K rychtářovi poslala Pavla kvůli tomu, že nechtěla, aby musel dát Loukota hodinky do zastavárny; lidé by si toho v neděli mohli všimnout. A žádat domácího o pár dní navíc se jí také nelíbilo, poněvadž by měl opět řeči, že neumí vyjít s penězi a utrácí za nové oblečení.

Když se dozvěděla, co se s Pavlem stalo, nezajímaly ji okolnosti – zajímalo ji jen to, že kvůli němu museli dát hodinky do zastavárny. Proto žádala, aby ho nechal mistr pořádně potrestat ve vězení.

3.6.2 PROSTŘEDÍ

Pavel vyrůstal celý život s rodiči v krajském městě. Doma poznal jen lásku. Po příchodu do Prahy se ale vše změnilo. Mistr k němu byl laskavý, ale mistrové se zamlouval jen tehdy, když plnil její příkazy a pracoval. Sice si na to brzy zvykl a nevedlo se mu nijak zle, ale i přesto stále vzpomínal na svou milovanou matku.

Další prostředí, které je v povídce vylíčeno, je hospoda, do které je Pavel zaveden mladým tovaryšem, který ho později okrade. Místnost je zakouřená, temná a hlučná, hosté špinaví a otrhaní. Pavel se v první chvíli zarazí, když ale vidí, že se tam jeho nový kamarád se všemi zná, přestane být ostražitý.

Následkem předchozích okolností se Pavel dostane do vězení, kde je ve společnosti zlodějů a jiných zločinců. Mladší chlapci ho nejprve litují, pak si z něho dělají legraci a nakonec nadávají úřadům, že je stejně jejich vina, čeho se oni dopustili. Starší zločinci, na kterých není už ani vlas poctivý, mu říkají strašné věci. Po nějaké době si na to Pavel

zvykne, poslouchá je se zaujetím a nechá si i udílet rady. *„Zlé semeno ujalo se bujně v mladém, chytlavém srdci, a zlé semeno neslo pak i zlé ovoce.“*[28]

3.6.3 INTERPERSONÁLNÍ VZTAHY

Pavlův vztah s matkou byl idylický – jakožto nejmladší dítě ho měla nejraději, přesto však nebyl rozmazlován. Zdráhala se poslat jej do Prahy, bála se o něho, ale nechala se přemluvit otcovými argumenty. Ten měl syna také rád, ale byl přísný a chtěl, aby se vyučil pořádnému řemeslu a bylo o něho později postaráno.

Mistra si Pavel oblíbil, zažíval od něho vlídné zacházení. Zato mistrové se Pavel velmi bál. Byla přísná a klidně Pavla zpohlavkovala, když se jí něco nelíbilo. I Loukota svou ženu poslouchal. Byla poměrně lakomá a hodně jí záleželo na tom, co si o ní ostatní lidé myslí. Za odvedenou práci ale Pavlovi dávala dostatek jídla. Ostatní pracovníci jejího muže to samé říci nemohli.

Od rychtáře Pavel očekával nějaké pohoštění za donesení bot a ušetřenou cestu. Ten ale pouze zaplatil a šel si dále po své práci, chlapec ho nezajímal. Pavla si ale všimla rychtářova žena a litovala jej. Dala mu alespoň trochu mléka, aby zahnal žízeň.

Mladý tovaryš předstíral před Pavlem přátelství, aby mohl využít jeho naivity a připravit jej o peníze. Nezajímalo ho, co s Pavlem bude dál, chtěl jen rychle a snadno přijít k penězům.

Policista, který Pavla našel u brány, byl v prvním okamžiku přesvědčen o tom, že se jedná o nějakého nepoctivého člověka. Z Pavlova chování ale vytušil, že možná udělal unáhlený soud a zařadil jej mezi zločince předčasně. Když ale Pavel navíc zjistil, že byl okraden o všechny peníze, začal z toho šílet zoufalstvím – to už policistovi přišlo jako divadlo a choval se k němu ještě přísněji než předtím.

3.6.4 SHRNUTÍ

Povídka Zloděj patří mezi Tylova díla se sociální tematikou. Hlavním námětem je chyba člověka, která není příliš závažná, ale ze které se vlivem okolností stane něco, co hlavnímu hrdinovi navždy změní život.

Cílem je varovat čtenáře, aby nedělali ukvapené závěry a neodsuzovali chybující jedince, pokud neznají pohnutky, které je k činu vedly.

[28] *Jos. K. Tyla Sebrané spisy 1./2.* str. 374

3.7 CHUDÍ LIDÉ

Podtitulem povídky je *Příběh ze života na horách*. Celým dílem prostupuje motiv chudoby a živoření. Hlavní hrdinové neustále trpí nedostatkem peněz a jídla.

Začátek příběhu se odehrává na jaře v městečku Libětice. Děj začíná stěhováním houslaře Poborského a drvoštěpa Votruby z městečka nahoru. Poborský se měl ubytovat v chudé chatrči, kde byly jen dvě velké sednice. V první seděli u oken dva tkalci. Přestože pracovali od rána do večera, vydělali si jen tolik, aby nezemřeli hlady. Do druhé sednice si dal Poborský své věci. Místnost sdílel s hřebenářem Komárkem, jeho ženou, která hřebeny natírala, její sestrou Nanynku, jež vyšívala selské čepce, tkalcem Konopkou, jeho ženou, ta šila dětské oblečky, a celkem devíti dětmi.

Poborský prodával své housle bohatému obchodníkovi Velebovi. U Veleby bydlel jeho synovec Vojtěch Květný, který miloval Poborského dceru Kláru, to se ale Velebovi nelíbilo a houslař ji raději poslal do služby do hlavního města. Housle Veleba kupoval za cenu, která se Poborskému zdála příliš nízká, ale peníze musel vzít, aby mohl nakoupit dříví a struny pro další práci. Doma Poborský večeřel s ostatními z jedné mísy s bramborovou polévkou. Celé osazenstvo, tedy šest dospělých a devět dětí, spalo uprostřed místnosti na zemi na slámě.

Druhý den byla neděle a šlo se do kostela. Po bohoslužbě šel Poborský s Komárkem do hospody. Tam narazili na Prušáka, který pracoval pro Velebu. Kritizoval obchodníkovy praktiky a říkal, že by se mu mělo „pustit žilou“. Taková slova poctivé řemeslníky vyděsila a raději odešli.

V úterý přišel Poborskému dopis od dcery. Kromě dopisu v obálce nalezl i nějaké peníze. S dojetím četl psaní, kde stálo, že se má dobře a že dělá kuchyňskou v hodné rodině bohatého kupce, kde se ale hrozně plýtvá jídlem. Ostatní tomu nemohli ani uvěřit – z peněz za jednu cukrovinku by byli živi několik dní. Za Poborským přišel na návštěvu jeho přítel Votruba, aby se pochlubil s pěnkavou, kterou si chytil. Bude mu prý dělat společnost.

Jednoho dne v červenci sekal Votruba dříví v lese a po práci si zdříml. Po probuzení spatřil Prušáka, jak mu sahal po pěnkavě. To ho rozčílilo, poprali se a Prušák by Votrubu nejspíš uškrtil, kdyby nepřišel Poborský a příteli nepomohl. Šťastnou náhodou byl v lese hledat devětsil pro nemocného tkalce Konopku a na pomoc Votrubovi ho

přilákal křik pěnkavy. Jako poděkování za záchranu života Votruba Poborskému pěnkavu odkázal.

Léto přešlo v podzim a brzy nastala zima. Nanynce z mrazu rozpraskaly prsty a nemohla vyšívat, proto odnesla práci sestře za hranice, aby ji za ni dokončila. Peníze potřebovala, aby mohla nakrmit sestru, švagra a jejich děti. Cestou od sestry Nanynku potkal nějaký muž, který jí práci sebral, protože neměla na zaplacení cla. Zoufale plakala, a tak se ostatní tkalci složili a dali jí pár grošů, aby nešla domů s prázdnou.

K ledovému počasí a sněhu přibyla navíc úplavice. Nakazil se jí i drvoštěp Votruba. Poborský ho navštívil a drvoštěp mu opět připomínal, že se má po jeho smrti postarat o pěnkavu. Druhý den onemocněli nejstarší chlapec Honzík a Nanynka. Poborský se vydal za doktorem do Žerotic, který pomáhal chudým lidem zadarmo. Doktor ale nebyl doma, jeho žena nemocným poslala alespoň léčivou vodičku, kterou jí tam manžel pro tyto případy zanechal, a slíbila, že jej tam co nejdříve pošle.

Poborského první kroky vedly za jeho přítelem Votrubou, který po chvíli zemřel. Houslař se pomodlil, vzal pěnkavu a pospíchal domů. Tam nalezl další děti s úplavicí. Ze všech sil pomáhal nemocným a těšil je, že přijde doktor. Ten dorazil druhý den ráno. Nebyl zvyklý na takovou chudobu a zděsil se. Dal jim léky i nějaké peníze, ale nemyslel si, že se Nanynka nebo Honzík uzdraví. O tkalcově smrti byl přesvědčen. „*Vy lidé pošlete vždy pro lékaře, když je už tuze zle!*“[29] Slíbil, že se staví zase druhý den.

Poborský v noci připravoval prkna na rakev a všiml si, že Konopka zemřel. Poté si sedl ke stolu a psal své dceři dopis, ve kterém ji žádal, aby mu poslala nějaké peníze na prkna, ze kterých by udělal rakve pro mrtvé.

Kolem půlnoci zemřela Nanynka, do rána ještě dvě děti. Jen Honzík se trochu zlepšil, z čehož měl houslař upřímnou radost. Když ráno přišel doktor, okamžitě žádal, aby mrtvé vynesli ze sednice, mohli se od nich nakazit i ti zdraví. To pověrčiví lidé nechtěli udělat, ale nakonec poslechli.

Po pár dnech bylo nemocným lépe, ale houslař měl stále starosti s penězi. Přišlo mu psaní od Kláry, ve kterém posílala deset zlatých. Poborský měl ohromnou radost, když ale rozpočítával, co všechno musí zaplatit, zjistil, že to není mnoho peněz, při tolika výdajích. Poborského jediným potěšením byla jeho pěnkava.

Když přišlo jaro, dal její klec ven a hrál si s ní. Zapomněl ale zavřít dvířka a pěnkava uletěla. Poborský byl naštvaný na celý svět, který je podle něho nespravedlivý

[29] TYL, Josef Kajetán. *Novely a arabesky. 4.* str. 294

a lidé zkažení. Rozhodl se, že už nebude brát ohled na ostatní a bude se starat jen sám o sebe.

V té době byli nespokojeni také tkalci, kteří se nemohli uživit ani při největší píli, z čehož vinili bohaté fabrikanty a obchodníky. Začali jim vyhrožovat rozbitím strojů, pokud chudým lidem nedají možnost k lepším výdělkům. Tyto nepokoje dorazily také do Libětic.

Jednou odpoledne se v městečku strhl pokřik. Lidé volali, že jdou rebelanti, kteří chtějí město vypálit. Poborský se k nim chtěl připojit. Od tohoto činu jej zachránila pěnkava, která se k němu navrátila. Povídal si s ní do večera – konečně nebyl opuštěný.

Nespokojenci táhli na město v čele s Prušákem. Za cíl si zvolili Velebův dům. Ten se jim snažil domluvit, aby nebláznili. Skromnou část peněz odkázal svému synovci Vojtěchovi a zbytek svého majetku i s domem připadne obci, aby z toho vybudovala sirotčinec a špitál. Dav mu nevěřil a lidé chtěli nějaké peníze hned, než příslib něčeho v budoucnosti. Veleba řekl, že pokud se jim nelíbí, co nabízí, tedy nedostanou nic. Dům raději sám spálil.

Dav své pokusy o okradení Veleby vzdal, Prušák ale odmítal odejít s prázdnou. Zkusil se dostat do domu a Veleba ho zastřelil. Obchodník pak šel s Vojtěchem a hospodyní nahoru do kopců. Po prožitém šoku a zklamání upadl do bezvědomí. Květný chtěl jít pro pomoc, ale do města se bál kvůli zuřícímu davu; vydal se tedy nahoru k Poborskému.

Ten mezitím seděl ve své sednici s pěnkavou. V tom do dveří vstoupila Klára. Otec jí dlouho nepsal a měla o něj strach, proto si u svých pánů vyprosila volno na cestu domů. Své věci nechala dole ve městě a společně s otcem pro ně šli. Cestou narazili na Vojtěcha, který měl radost z nečekaného setkání se svou milou. Poprosil Poborského o pomoc Velebovi. Když ho houslař uviděl, zhrozil se. Poznal, že Veleba má mrtvici. Pustil mu žilou a obchodník se po chvíli probral. Vzali ho do stavení a Poborský šel pro lékaře.

Doktor mu nejprve oznámil, že kvůli jednomu člověku nezanedbá několik jiných, které má blíže, ale když zjistil, že se jedná o bohatého Velebu, změnil názor. Poborskému pohrozil žalobou za to, že se sám pokusil obchodníkovi pomoci.

Veleba na tom byl špatně, jen ležel a nemohl mluvit. Nechal si k sobě zavolat kněze a byl s ním dlouho. Potom k sobě zavolal Poborského, kterého žádal o odpuštění za to, že musel svou dceru poslat pryč. Chtěl, aby tu po jeho smrti zůstalo pár lidí, kteří by mu

žehnali, a tak svolil ke svatbě Vojtěcha a Kláry. Na základě toho také změnil závěť a Vojtěchovi odkázal více peněz.

Veleba skutečně zemřel. Z domu zbyly jen dva sklady a sklep, i tak to ale bylo ještě mnoho tisíc. Květný dostal svou část dědictví a s ženou se odstěhovali, aby na strýcův konec zapomněl. Poborský a stará hospodyně šli s nimi. Zbytek jmění připadl obci na zřízení domu pro chudé.

Po Velebově smrti se chudí lidé dřeli ještě více. Museli své dílo nosit menším překupníkům. Často na Velebu vzpomínali a vyčítali si, že poslouchali svůdného Prušáka.

3.7.1 POJETÍ POSTAV

Hlavními hrdiny jsou chudí, ale poctiví řemeslníci, kteří si navzájem pomáhají. Jako jejich protiklad stojí bohatý obchodník Veleba, jenž od nich vykupuje výrobky.

Houslař Poborský

Poctivý, asi padesátiletý člověk, který pilně pracuje, je nesobecký a pomáhá svým přátelům. Svou dceru miluje, lásku s Květným by jí nezakazoval, ale Klára je chudá a Veleba by svatbu nikdy nedovolil. Když všude řádí úplavice, nemyslí na sebe, rozdá všechny peníze na pomoc ostatním, zařídí jim lékaře, stará se o ně a modlí se. Na krátký čas se dostane na scestí – v okamžiku, kdy mu uletí pěnkava a Prušák ho okrade o zbylé peníze, zanevře na lidi, je zatrpklý a nenávistný, rozhodne se starat jen sám o sebe. V tom, aby udělal chybu a šel s davem okrást Velebu, mu zabrání jeho pěnkava, která se vrátí v pravou chvíli – bere ji jako boží znamení a modlí se za odpuštění.

Drvoštěp Votruba

Slušný, poctivý člověk, dobrý přítel. Cílevědomý při chytání pěnkavy – věnoval se tomu několik dní. Má ji rád nadevše, nechce ji prodat a nedovolí, aby jí bylo ublíženo. Brání ji před Prušákem, který ho přitom téměř zabije. Pěnkavu chce dát Poborskému jako poděkování za záchranu života, nakonec mu ji odkáže. Zemře na úplavici.

Vojtěch Květný

Velebův synovec. *„Mladý hezký muž, přibledlých a smutných tváří.“*[30] Byl poctivý a pomáhal svému strýci v obchodech. Miloval Poborského dceru Kláru, ale strýc jejich lásce nepřál. Měl o Kláru strach, aby v hlavním městě nepřišla v pokušení.

Klára Poborská

Poborského dcera, která je kvůli lásce s Vojtěchem poslána do hlavního města do služby k bohatému kupci. Je hodná, starostlivá a snaží se svému chudému otci finančně pomáhat.

Obchodník Veleba

Bohatý člověk, občany považován za šetrného a lakomého. Svůj majetek chce ale po smrti darovat obci. V posledních chvílích svého života se rozhodne, že chce, aby tu na něho někdo s láskou vzpomínal, omluví se Poborskému, že musel Kláru poslat pryč, a ke svatbě svolí.

Prušák

Zákeřný a závistivý člověk, sprostý a neurvalý. Neustále Velebu pomlouvá, přeje mu jen to nejhorší a nakonec se jej pokusí zastřelit. Jde mu jen o peníze, je nepoctivý, okrádá nejen Velebu, ale i ostatní lidi, například Poborského. Je zlý a bezcitný, když téměř všichni onemocní úplavicí, ani trochu je nelituje, ještě je uráží. V závěru je zastřelen Velebou.

Doktor Novotný

Příjemný, laskavý pán.[31] Ochotně pomáhá chudým zadarmo, soucítí s nimi. V závěru se projeví jako člověk, kterému jde o slávu a peníze – v okamžiku, kdy se jedná o bohatého člověka, neváhá všeho nechat a hned k němu spěchá. Navíc se rozzlobil na Poborského, že Velebovi už poskytl pomoc, a připravil ho tak o část zásluh.

[30] TYL, Josef Kajetán. *Novely a arabesky. 4.* str. 273
[31] TYL, Josef Kajetán. *Novely a arabesky. 4.* str. 294

3.7.2 PROSTŘEDÍ

Děj se odehrává v městečku Libětice, jehož stavení se táhnou až na vrcholky okolních hor. V nuzné chaloupce tam bydlí několik rodin, které si navzájem pomáhají a přátelí se. V díle je popsán každodenní život chudých lidí, jejich povaha, pracovní, stravovací a náboženské návyky.

Celý děj provází motiv chudoby, hladu a strachu z nejisté budoucnosti. V jedné místnosti spí na zemi patnáct lidí, nemají co jíst, trápí je různé problémy a zdravotní obtíže. Vinou úplavice jich několik zemře a ostatní nemohou pracovat. Finanční situace se stále zhoršuje, chudí lidé trpí, bohatí peníze jen rozhazují.

V závěru povídky dojde ke konfliktu mezi chudými, které omámil Prušák svými řečmi, a bohatým Velebou, jemuž ostatní vyčítají svou chudobu a viní ho ze svých problémů.

3.7.3 INTERPERSONÁLNÍ VZTAHY

Chudí lidé se k sobě chovají přátelsky, vlídně, navzájem si pomáhají, podporují se a o vše se dělí. Jsou na tom všichni stejně a nikdo se nad druhé nepovyšuje.

Zlý Prušák myslí jen sám na sebe, ostatní ho nezajímají. Okrádá nejen bohatého Velebu, ale i své spolubydlící, kteří se k němu nikdy nechovali špatně.

Veleba dává chudým lidem práci, kupuje od nich výrobky a vede se mu dobře. V příběhu se projevuje spíše jako šetrný až lakomý člověk, v závěru se ale ukáže v lepším světle a svůj majetek odkáže obci, aby pomohl chudým.

Vojtěch Květný miluje Kláru Poborskou, ale jejich lásce není přáno – Klára je chudá dívka a Vojtěch synovec bohatého obchodníka. Jsou odloučeni, ale jejich láska přetrvá. Nakonec dostanou svolení a vezmou se.

3.7.4 SHRNUTÍ

Hlavním tématem povídky je chudoba. Na každodenním životě lidí v chatrči je zobrazen strach o přežití, strach z nejisté budoucnosti, hlad a strádání. Názorně je ukázána jejich pracovitost a snaha nakrmit sebe i svou rodinu.

V závěru je naznačeno malé ponaučení – po smrti Veleby, kterému bylo celou dobu spíláno a vyčítáno, že se mají všichni tak špatně, občané zjistí, že se jim nevedlo tak zle, ale že vždy může být ještě hůř.

4 POROVNÁNÍ JEDNOTLIVÝCH POVÍDEK

Díla, která jsem si ke své analýze zvolila, by se dala rozdělit do dvou skupin – povídky s vlasteneckou tematikou a povídky se sociální tematikou.

4.1 TEMATIKA

Mezi díla se sociální tematikou bezpochyby patří povídky *Chudí lidé* a *Zloděj*. Tematika vlastenectví se objevuje ve zbylých povídkách. Konkrétně v povídce *Pepíček a Pepička* jsou za vlastence pokládáni hlavní hrdinové – Pepíček pravidelně navštěvuje české divadelní hry, Pepička ráda čte české knihy. V arabesce *Po bále* se celý děj točí kolem vlastenecké události – plesu umělců. Na pozvánce je český nápis, což by se v té době dalo označit za téměř revoluční, na plese hrají národní písně a návštěvníci se neostýchají mluvit česky. V díle *Rozervanec* je vlastencem Karel, který vyčítá Hynkovi, že raději píše milostnou literaturu místo toho, aby měl snahu pomoci svému národu. Následně řeší dilema, zda má opustit zemi, které by mohl být něčím prospěšný, a stát se rozervancem. *Pomněnky z hrobu nejstaršího Čecha* mají výrazný vlastenecký ráz – od počátku až do konce prostupují dílem snahy o obnovení českého jazyka a národního uvědomění. V povídce *Procházky po vůkolí pražském* je vlastenců hned několik – Jan, jehož těší slyšet českou píseň, Vojtěch, který bere češtinu jako dědictví po předcích, jež by se mělo užívat a obhajovat, a Lidunka, která učí svou dceru českému jazyku, přestože žije v cizí zemi.

4.2 MOTIV LÁSKY

Všemi povídkami prostupuje motiv lásky, ať už je to láska milenecká, mateřská, sourozenecká nebo láska k vlasti.

Mileneckou lásku nalezneme v dílech *Pepíček a Pepička*, kde se milují hlavní postavy, *Chudí lidé* – zakázaná láska mezi Klárou Poborskou a Vojtěchem Květným, *Po bále* – Dubský a Klotylda, *Rozervanec* – Hynek a Beata, a *Procházky po vůkolí pražském* – neopětovaná láska Vilíma k Julii.

V díle *Zloděj* se nalézá láska mezi matkou a dítětem – hlavní hrdina Pavel velmi miluje svou hodnou matku a stále na ni vzpomíná.

Sourozenecká láska je zobrazena v povídce *Procházky po vůkolí pražském* – Vojtěch svou sestru Lidunku velmi miloval, ale nedokázal ji ochránit a celý život si to vyčítal.

Pomněnky z hrobu nejstaršího Čecha zobrazují lásku k jazyku a vlasti – hlavní hrdinové bojují za záchranu upadající češtiny a doufají, že jejich snahy pomohou k jejímu vzkříšení.

4.3 NEGATIVNÍ POSTAVY

Některé povídky spojuje přítomnost negativních postav. V povídce *Chudí lidé* je to postava zlého a nepřejícího Prušáka, který ostatní okrádá a nabádá je ke konání špatných činů. Je příčinou toho, že se Poborský dostane na scestí a na čas zanevře na celý svět.

U *Zloděje* je to tovaryš, který Pavla opije a obere o všechny peníze, aniž ho zajímá, co s chlapcem bude. Příčinou toho se Pavel dostane do vězení a následně se stane zlodějem. Mezi záporné postavy by se dala zařadit také mistrová, které jde pouze o peníze a společenskou prestiž – chce se Pavlovi pomstít za to, že musela dát hodinky do zastavárny, a proto ho nechá ve vězení, aniž pomyslí na následky.

V díle *Pepíček a Pepička* je zápornou postavou zajisté stará vdova, která neváhá zničit život dvěma lidem, jen aby sama byla spokojená, a následně granatýr, kterému se nelíbí Pepiččino odmítnutí a chce se jí pomstít.

Povídka *Procházky po vůkolí pražském* neobsahuje žádného negtivního hrdinu, ale za špatné by se dali označit Francouzi, kteří obsadili Vojtěchův statek, a jeden z nich chtěl zneužít jeho sestru. Po vojákově smrti ostatní statek podpálili a Lidunku unesli.

Za negativní postavu by se dal označit také Hynek z povídky *Rozervanec*. V díle je popisován jako člověk, který je sžírán žárlivostí, Beatu nutí k tomu, aby se na ostatní ani nepodívala a celkově ji trápí – dívka kvůli němu neustále pláče a bojí se cokoli udělat, aby ho nerozhněvala.

4.4 POSTAVY ODMÍTAJÍCÍ ČEŠTINU

Dalším typem postav jsou jedinci, kteří odmítají vše české a považují to za něco méněcenného a opovrženíhodného.

Německy zaměřený je například Kalivoda z arabesky *Po bále*. Český nápis na pozvánce ho pobouří a má strach, co by taková opovážlivost mohla způsobit.

V díle *Procházky po vůkolí pražském* jsou protičesky zaměřené hned dvě postavy – první je Vojtěchův nadřízený z vojny, který dává Čechům nejhorší práci a neuznává jejich snahu. Později ale prozře a zjistí, že jsou Češi stejně dobří jako ostatní. Druhá postava, která by se dala zařadit do této skupiny, je Vilím – Němec, kterému se nelíbí Juliin český zpěv. Druhý den se ale přijde omluvit a uzná, že Češi mají právo poslouchat na svém území písně v rodném jazyce.

Dalším odpůrcem češtiny je na začátku povídky *Pomněnky z hrobu nejstaršího Čecha* Puchmajer. Diví se Hněvkovskému, jak může ztrácet čas něčím tak prostým, jako je čeština, dokonce ji označí za něco, co už „dodělává“. Postupně ale prozře a přidá se ke snahám o její obnovení.

4.5 PROSTŘEDÍ

Dalším spojujícím prvkem je prostředí, ve kterém se děje povídek odehrávají.

Kromě povídky *Chudí lidé*, jež popisuje život v Liběticích, se všechny ostatní odehrávají v Praze. Například v díle *Procházky po vůkolí pražském* je prostředí variabilní, mluvčí popisuje části města, kterými prochází, děj příběhu *Pepíček a Pepička* se odehrává převážně na Koňském trhu, ples umělců, jenž je hlavní událostí celé arabesky *Po bále*, se odehrává na Žofínském ostrově a mistr Loukota z povídky *Zloděj* bydlí v Karlíně.

Pokud se zaměříme na sociální stránku povídek, všimneme si, že žádná z postav nemá vyšší postavení – téměř všichni hrdinové jsou členové nižší střední vrstvy – řemeslníci, statkáři, vzdělanci.

4.6 SHRNUTÍ

Vybrané povídky ze současnosti mají spoustu společných prvků. Převážná část povídek obsahuje tematiku vlastenectví, zbylé dvě se zabývají sociální otázkou.

Spojujícím prvkem všech povídek je motiv lásky v různých podobách.

V dílech se také objevují negativní postavy, které mnohdy ovlivní celý děj, například zlá vdova, která může za rozchod Pepíčka s Pepičkou a dívčinu následnou

sebevraždu, nebo tovaryš, který Pavla okrade a kvůli kterému se ten dostane do vězení, kde se z něj skutečný zloděj stane.

Druhým typem postav jsou jedinci odmítající češtinu. Devalvují její význam a nevěří v její obnovení.

Dalším spojujícím prvkem většiny povídek je prostředí – až na povídku *Chudí lidé* se všechny ostatní odehrávají alespoň částečně v Praze.

Přestože povídky obsahují tolik shodných znaků, je každá svým způsobem originální.

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo zaměřit se na pojetí postav, prostředí a interpersonálních vztahů ve vybraných povídkách J. K. Tyla a porovnat je.

Na začátku své práce jsem se zaměřila na žánr povídky ze současnosti, k jehož vytvoření se Tyl inspiroval v německé sentimentální povídce. Hlavním námětem těchto povídek je vlastenectví a venkovský život. Tyl jako první spisovatel volí za hlavní postavu svých děl člověka z nižší střední vrstvy – věří, že ze všech společenských vrstev je právě jejich národní smýšlení nejsilnější.

Následně jsem charakterizovala vlasteneckou povídku, kterou Tyl psal již od převzetí časopisu *Květy* v roce 1833. Dále jsem se snažila vymezit hlavní cíle této povídky, popsat typ osoby, která může být dle Tyla označena za vlastence, a zabývala jsem se postavami, které se v tomto typu děl vyskytovaly.

Po teoretické části jsem se věnovala rozboru vybraných povídek. Nejprve jsem u každé stručně vylíčila děj a poté jsem se zaměřila na charakteristiku jednotlivých postav, vylíčení prostředí a popis vztahů mezi hrdiny. Následně jsem porovnávala všechny povídky. Zjistila jsem, že se v nich vyskytuje dvojí tematika – vlastenecká a sociální. Dále jsem ve všech objevila motiv lásky, ač byl zobrazen v různých podobách. Poté jsem se zaměřila na postavy, a to konkrétně na dva typy – postavy negativní a postavy odmítající češtinu. Jako poslední společný prvek uvádím prostředí – děj téměř všech povídek se odehrává v Praze a postavy pocházejí z nižších sociálních vrstev.

Tylova tvorba s tematikou současnosti byla ve své době zajisté přínosem. Tyl si stanovil za úkol vytvořit typ povídky určené lidem z nižších vrstev, který měl udržovat a podporovat jejich vlastenecké smýšlení – toho také docílil.

ABSTRACT

In my bachelor thesis about The tales of Josef Kajetán Tyl from the present I do analysis of several stories.

The introduction of the thesis mainly describes genre tales from the present and Tyl's concept of patriotism.

In the next part I focus on chosen tales - I briefly describe the content, describe the characters, environment and interpersonal relationships.

In the end I compare the tales and I look for common features.

SEZNAM LITERATURY

OTRUBA, Mojmír. *Tvůrčí cesta Josefa Kajetána Tyla*. 1. vyd. Praha: SNKLU, 1961.

Aut. kol. ČSAV. *Dějiny české literatury II.* Redaktor svazku Felix Vodička. 1. vyd. Praha: Nakladatelství československé akademie věd, 1960.

NOVÁK, Arne. NOVÁK, Jan V. *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*. 5. vyd. Brno: Atlantis, 1995. ISBN 80-7108-105-1.

TYL, Josef Kajetán. *Novely a arabesky. 4*. Připravil Rudolf Skrček. 1. vyd. Praha: Odeon, 1977.

OTRUBA, Mojmír. Proměny Tylovy tendenční povídky. In: *Novely a arabesky 4*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1977.

TYL, Josef Kajetán. *Novely a arabesky. 1*. K vydání připravili Jaroslava a Mojmír Otrubovi. 1. vyd. Praha: SNKLHU, 1958.

TYL, Josef Kajetán. *Národní zábavník.* Svazek připravil Mojmír Otruba. 1. vyd. Praha: Odeon, 1981.

TYL, Josef Kajetán. *Drobnější povídky novověké. Díl druhý.* V Praze: J. L. Kober. 1858.

TYL, Josef Kajetán. *Jos. K. Tyla Sebrané spisy. 1./2.* 2. vyd. V Praze: I. L. Kober. 1881.